

ŽEMAIČIŲ

žemė

2023 / 5 (123)

Palonguos folkluora
ansamblis „Mėguva“.

Potuograps nežėnuoms.

Portėgrapėjė iš ansablė arkiva

Palonguos folkluora ansamblė mo-
žėkontā (iš kairies): Šėduikienė Dia-
na, Kaščiuonienė Dalė, Samauskienė
Jenina, Sėndrauskis Antans 2018 m.
Končiąuš Ėgna gimtėnie Porvātiūs
(Plungės r.).

Portėgrapėjė Mačiulė Dangira

TEATRAS
SUKAKTYS
ISTORIJA
PAVELDAS
ASMENYBĖS
TRADICIJOS

ŽEMAIČIŲ

žemė

2023 / 5 (123)

Ž E M A I T I U Ž E M Ė

2-11

32-34

22-26

- 2-11 Z. Baniulaitytė. „Graži ir prasminga Palangos folkloro ansamblio „Mėguva“ sukaktis
- 12-13 J. Žemaitytė, B. Vengalis, I. Tarvydaitė. „Vilniaus žemaičius melodingomis dainomis užbūrė kretingiškiai“
- 14-19 J. Žemaitytė. „Aloyzas Žilys – Kretingos krašto žmogus“
- 20 A. Žilys, A. Zalumskytė. „Kretingai“
- 21 A. Žilys, N. Rimkienė. „Lelėję žyd“
- 22-26 K. Simutis. „Žemaičiams skirtos skulptūros Vilniuje“
- 26-31 D. Kazlauskienė. „VDA Telšių galerija – puiki erdvė kūriniams sumanymams realizuoti
- 32-34 K. Prušinskas. „Buvęs Kražių kolegijos dėstytojas Tomas Žebrauskas (1714–1758) – Vilniaus universiteto astronomijos observatorijos projekto autorius“
- 35-37 J. Želvys. „Kas siejo Žemaičių vyskupus A. D. Tiškevičių (1692–1762), J. D. Lopacinskį (1708–1778) ir Vidaus reikalų ministerijos rūmus Vilniuje?“
- 38-40 V. Baranauskas. „Žemaitiškų knygų biblioteką papildė Justino Kubiliaus „dā dongou nematont, bet žemė jau žėnont“
- 40-42 J. Kobėlios. „Kningas „dā dongou nematont, bet žemė jau žėnont“ fragmentā“
- 43-45 K. Simutis. „Tarp apdovanotojų G. Petkevičaitės-Bitės medaliais „Tarnaukite Lietuvai“ – ir grupė Žemaičių krašto žmonių“
- 46-49 R. Jonikaitė, L. Kulikauskas. „Tarptautinės teatro dienos proga telšiškiai pakvietė į naujo spektaklio premjerą ir į teatrui nusipelniusių aktorių pagerbimą“
- 50-57 N. Gedminas, D. Mukienė. „Teatro stebuklas gimsta tada, kai aktorių išgyvenimai randa atsaką publikos širdyse ir smegenyse...“
- 58-60 B. Vengalis. „Tretiojė šv. Veliku dėina Vėlniaus Žvierina bažničiuo šv. Mėšės bova aukuojamas žemaitėškā“

REGĖJUONU KULTŪRĖNIU INICETĪVU CĖNTRÓS.
LEIDĖNI SODARĖ, MAKETAVA
REDAKTUORĖ Mukienė Danutė.
ŽORNALA REDAKCĖNĖ TARĪBA: Butrėms Aduoms,
Daujuotitė Vėktuorėjė, Jolanta Skurdauskienė,
Sungailienė Loreta, Mukienė Danutė.

Žurnals parėngts igėvendėnont kultŪrėni
pruojekta „EL. ŽORNALS „ŽEMAITIU ŽEMĖ“
2022: ŽEMAITĖ VĖLNIOU“. Pruojekta rem
SPAUDUOS, RADĖJĖ ĖR TELEVIZĖJĖS RIEMĖMA FONDS,
2023 M. PRUOJEKTA ĮGVENDĖMOU SKĪRĖS
8 TŪKST. EURŲ

ISSN 2783-6436
Regėjuonu kultŪrėniu inicetĪvu cĖntrós,
GERBUTAVIČIAUS G. 10-213, + 370 687 47 550
El. p. zemaiciu@gmail.com
<http://www.zemaitiuzeme.lt>

Graži ir prasminga Palangos folkloro ansamblio „MĖGUVA“ sukaktis

Šiomet Palangos krašto tradicinę kultūrą reprezentuojantis Palangos kultūros ir jaunimo centro folkloro ansamblis „Mėguva“ kovo mėnesį į kultūros vakarą, skirtą kolektyvo veiklos 35 metų sukakčiai, pakvietė savo bičiulius ir gerbėjus. „Mėguvai“ vadovauja dvi tradicinės muzikos žinovės: dainininkus, šokėjus „riktavoja“ puiki dainininkė ir audėja Zita Baniulaitytė, o muzikantus (kolektyvo kapelą) – didelę pedagoginio darbo patirtį turinti Diana Šeduikienė.

„Mėguva“ – vienas aktyviausių Žemaitijos krašto folkloro ansamblių. Jis sėkmingai koncertuoja, dalyvauja tarptautiniuose folkloro festivaliuose, šventėse, kurorte organizuoja koncertus, adventinius vakarus, giedojimus, vakarones, tradicinių šokių vakarėlius, robaksus jaunimui, kalendorinių švenčių renginius, veda edukacijas. Mėguviškiai yra prisidėję prie tokių didelių Palangoje vykusių tarptautinių festivalių kaip „Baltica‘93“, „Giežynė“, „Parbėg laivelis“, „Saulės žiedas“ organizavimo. Ansambliciai, įgiję organizacinio darbo patirties, inicijavo instrumentinės muzikos festivalį „Pagrajikem nuognė“, daug metų yra tarptautinio Jurginių papročių festivalio „Jurgi, paimk raktus!“ organizatoriai bei Jurginių šventės tradicijų Palangoje puoselėtojai.

Didžiausią darbo su ansambliu patirtį yra sukaupusi ZITA BANIULAITYTĖ. Ji šį ansamblį įkūrė, jam nuo pat pradžių ir vadovauja. Tad šiandien – žodis jai.

Palangos folkloro ansambliai „Mėguvai“ – 35.
Nuotrauka Radvilės Kucevičiūtės

Autentiškumo paieškų pradžia Palangoje – XX a. 7–9 deš.

Folkloro ansamblių judėjimas Lietuvoje sparčiai plito XX a. 7 dešimtmetyje. Autentiškumo paieškas Palangoje pirmoji pradėjo mokytoja kraštotyrininkė Emilija Adiklienė (1906–1993), pastačiusi spektaklį „Ant marių krašto Palangos miestely“ – vaizdelius iš žvejų gyvenimo su padavimais. Spektaklyje buvo naudojami buitės rakandai, skambėjo tradicinės krašto dainos, buvo sukami rateliai, net ir šokiai šokami. Muzikinę spektaklio dalį parengė chorvedys, vargonininkas Petras Martinonis.

Kita Palangos mokytoja Emilija Aleknavičienė ir Virginija Šauklytė mėgdavo dainuoti liaudies dainas. Laikui einant apie jas ėmė burtis ir kitos dainų mylinčios kurorto moterys. Tuo metu veikusiuose Palangos pionierių namuose Virginijai subūrus vaikų folkloro ansamblį, šių moterų veikla tapo kryptingesnė – jos ne tik susirinkdavo pabendrauti, padainuoti, bet ir ėmė rengti vakarones.

Palangos šviesuolis ir visų „liaudininkų“, t. y. su liaudies menu susijusių palangiškių, tėvas tuo laikotarpiu buvo Leandras Alminas (1927–1990). Jis itin puoselėjo žemaitiškas tradicijas. Jo iniciatyva kurorte susibūrė liaudiškas dūdų orkestrėlis, pradėjo veikti Palangos liaudies meno meistrų sambūris. L. Alminas kartu su ansambliu „Bočiai“ parengė etnografinę programą, kuri buvo rodoma įvairių

gastrolių metu. Jis rėmė ir skatino visus, bandančius gaivinti tautišką kultūrą. L. Almino paramą jautėme ir mes – kurorto kultūros darbuotojai, besidomintys tautosaka, liaudies menu, tradicine muzika.

„Mėguvą“ įkurti paskatino Aldona Ragevičienė, Leandras Alminas ir Birutė Aleknaitė

Lietuvos Atgimimo išvakarėse Palangoje vyko Pabaltijo liaudies tapybos trienalė. Į ją kartu su ansambliu „Radasta“ buvo atvykusi žinoma folkloro specialistė Aldona Ragevičienė, kuri 1968m. subūrė vieną seniausių folkloro ansamblių Lietuvoje – „Ratilio“, o vėliau padėjo susikurti folkloro kolektyvams „Dijūta“, „Radasta“, „Apynys“, „Ūla“, jiems kurį laiką ir vadovavo. Tada Palangoje L. Alminas suorganizavo mano susitikimą-konsultaciją su A. Ragevičiene. Kelias valandas trukusio pokalbio metu ji man atskleidė folkloro ansamblių veiklos esmę, nurodė kelią, kuriuo turėtų eiti folkloristas. Iš jos aš, būsimą „Mėguvos“ vadovė, pramokau ir liaudiškos dainavimo manieras.

1987 m. gegužės mėnesį Vilniuje vyko konferencija „Liaudies kūrybos palikimas dabarties kultūroje“. Tuometinė Palangos Vykdomojo komiteto

Palangos folkloro ansamblio „Mėguva“ ženklas (logotipas). Autorė – Gražina Oškinytė-Eimanavičienė

Kultūros skyriaus vedėja Birutė Aleknaitė dalyvauti šioje konferencijoje išsiuntė tada tautodailės draugijos „Verpstė“ pirmininku buvusį jau minėtą L. Alminą ir mane, dirbusią Palangos Kultūros namų koncertmeistere. Dviejų dienų konferencija man suteikė ne tik žinių, bet ir sparnus. Grįžusi iš Vilniaus sulaukiau pasiūlymo pabandyti suburti folkloro ansamblį. Imtis to darbo pasiryžau tik po pusmečio. 1988 m., prieš pat Užgavėnes, būsimus ansamblicius į būrį pakvietėme pirmą kartą. Tuo laikotarpiu patriotiškumo, laisvės, savo kultūros ir tradicijų pažinimo džiaugsmo dvasia žmones vienijo. Folkloro

(Nukelta į 4 p.)

Po 35-mečiui skirto koncerto dalyvių bendroje nuotraukoje įsiamžino „Mėguvos“ ansambliciai, jų draugai ir bičiuliai. Nuotrauka Radvilės Kucevičiūtės

„Mėguva“ 1994 m. Kalėdų šventėje prie J. Šliūpo memorialinės sodybos. Ado Sendrausko nuotrauka

ansambliai kūrėsi visoje Lietuvoje. Toks susibūrė ir Palangoje. Iš pradžių repeticijas lankė tik šešios moterys. Koncertuoti pradėjome 1988 m. pavasarį.

Pirmieji kolektyvo veiklos metai

Pirmasis mūsų pasirodymas buvo suplanuotas 1988 m. per šv. Velykas. Jų tada oficialiai švęsti negalėjome, todėl reklamoje skelbėme, kad vyks šventė „Sveiki, sulaukę pavasarėlio“. Nepaisant to, visi žinojo, kokia proga rengiamas kurorto meno saviveiklos kolektyvų koncertas, ir koncerto dalyviai bei žiūrovai, gausiai susirinkę į vilos „Anapilis“ salę, tą dieną džiaugsmingai vieni kitus sveikino su šv. Velykomis.

Pirmasis naujo ansamblio koncertas įvyko balandžio mėnesį taip pat viloje „Anapilis“. Tąsyk aviatoriaus Broniaus Oškinio jubiliejui skirtame minėjime skambėjo mūsų atliekamos Palangos krašto dainos. Pasirodymas buvo sėkmingas. Jam pasibaigus vienas žiūrovas net savo žmoną paragino lankyti mūsų ansamblį – taip į kolektyvą atėjo puiki dainininkė ir šokėja pedagogė Otilija Simonaitienė.

Rudenį mėguviškių jau buvo gerokai daugiau. 1988 m. pabaigoje prisijungė ir muzikantai. Dalį

jų į „Mėguvą“ atvedė L. Alminas, kuris pats grojo bandonija, vadovavo nedideliame kurorto pučiamųjų orkestrui. Jis lankyti „Mėguvos“ repeticijas prikalbino armonikierių Stasį Sendrauską. Netrukus į kolektyvą įsijungė ir būgną nuostabiai mušęs Petras Gineikis, smuikininkas Kazimieras Jakubauskas, su savo stebuklingąja basedle grojęs Pranas Domeika. Na o kai atsirado muzikantų, tai ir šokėjai atkuto.

Įsimintinos tuo laikotarpiu kolektyvo organizuotos kalendorinės, šeimos šventės. Jose ansambliciai dažniausiai dalyvaudavo su savo šeimos nariais. Greitai pajutome, kad jau esame bendruomenė. Mūsų susibūrimams labai tiko tuomet kurorte veikusios LSSR paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Palangos skyriaus patalpos – vietinių vadinamos „kraštotyros nameliu“ (nedidelis pastatas Vytauto gatvėje, stovintis priešais Jono Šliūpo muziejų). Čia 1989 m. net atšokome ansamblicių Rolandos ir Vytauto Puteikių vestuvės, kuriose buvo ir pintuvės, ir tradicinė parėtka.

Krašto vestuvinių papročių pažinimas, jų populiarinimas koncertinėse programose, puoselėjimas nebuvo užmirštas ir vėliau. 1991 m. pagal

Lietuvos Respublikos Prezidentūroje per Pasaulio lietuvių Dainų šventę Vilniuje 1998 m. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš „Mėguvos“ fotoarchyvo

visas tradicijas šventėme Giedrės ir Algirdo Miežečių vestuves. Vėliau tradicijų laikytasi ir tuokiantis ansamblių vaikams, organizuojant aukšines (pvz., Janinos ir Prano Samauskų), vestuves.

Ansamblio pavadinimą padiktavo pajūrio krašto istorija

Susipažinus su palangiškiu archeologu Vladu Žulkumi bei jo darbais, ypač susijusiais su Palanga, parinkti ansambliui pavadinimą nebuvo sunku. 1989 m. išspausdinus dabar jau profesorių Vlodo Žulkaus ir Liberto Klimkos knygą „Lietuvos pajūrio žemės viduramžiais“, netrukome ją perskaityti ir sužinojome daug ką naujo apie mūsų krašto istoriją ir tai, kas yra ta Mėguvos žemė. Ansambliciai labai norėjo įprasminti ir įamžinti viduramžiais mūsų pajūrio krašte egzistavusį istorinės kuršių žemės pavadinimą, tad, be didelių diskusijų, ansambliui buvo pasirinktas pavadinimas „Mėguva“. Jis mus įpareigoja būti Palangos krašto praeities saugotojais ir tradicijų tęsėjais.

Sėsti prie staklių paskatino žymi Žemaitijos audėja Emilija Černeckienė

1990-ųjų respublikinė Dainų šventė mūsų ansambliui buvo pirmoji. Norint joje dalyvauti vien parengti repertuarą neužteko – vykstant į šventę reikėjo tinkamai ir apsirengti. Tradicinių kostiumų tada neturėjome. Žinojau, kad Palangoje gyvena

Algio ir Giedrės Miežečių vestuvių išvakarių (pintuvių) dalyviai. 1991 m. Juozo Baltiejaus nuotrauka

viena garsiausių Lietuvos audėjų Emilija Černeckienė. Įsidrąsinusi vieną dieną užsukau pas ją paklausti, ar ji negalėtų išausti ansambliciams rūbus. Ši, tada neturėdama laiko atlikti tokį didelį ir skubų užsakymą, be jokių ceremonijų paragino mane pačią imtis to darbo. Taigi, „Išsiaušk pati!“ Kitos išeities nebuvo. Taip užsimezgė tvirta meistrystės mokymosi gija tarp patyrusios audėjos-meistrės ir jos mokinės. Kaip yra sakiusi Emilija, „siūlai apnarplioja stipriai, ir, jei turi kantrybės, gali perprasti audimo meno subtilybes“. Perpratau. Darbo buvo daug – visus mėguviškius reikėjo papuošti, tad netrukus jau audžiau ne tik aš, bet ir daugiau ansambliciu. Šio darbo yra išmokusi Danutė Sendrauskienė, Antanas Sendrauskas, Jonas Beinorius, Daiva Ščeponavičiūtė, Irena Kvedarienė. Iš mūsų išaustų audinių pagal muziejines kopijas pasiūtais rūbais „Mėguvos“ ansamblis puošiasi ir šiandien. Mėguviškių apranga daug metų buvo rodoma pavyzdžiu kitiems folkloro

(Nukelta į 6 p.)

kolektyvams. Beveik kiekviena mūsų ansamblietė prisijaukino ir sušildė kostiumus savo rankų darbu: kas audė, kas siuvo, kas siuvinėjo, o kas ir mezgė.

Nesame televizijos „žvaigždės“, bet filmavimų buvo daug

1990-ieji reikšmingi ne tik dėl to, kad pirmą kartą dalyvavome Vilniuje vykusioje respublikinėje Dainų šventėje, bet ir tuo, kad tada Lietuvos televizija sukūrė dvi laidas apie mūsų pajūrio krašto istoriją (režisierės: Gražina Aleksandravičiūtė ir Birutė Bražinskaitė). Viena laida pasakoja apie Palangą, antroji – apie Šventąją. Čia verta ir pasigirti: tų laidų tikra puošmena buvo mūsų ansamblis „Mėguva“. Mes šiose laidose dainavome tradicines dainas ir šokome pajūrio krašte nuo seno buvusius populiarius šokius. Ansamblių atliekamų kūrinių garso įrašai buvo padaryti Lietuvos radijuje Vilniuje.

Vėlesniais metais „Mėguvai“ filmuotis teko dar ne kartą: Arvydo Baryso filmuose apie Palangą, Ramūno Abukevičiaus filme „Donalaitis“, dokumentiniame filme apie Igną Končią, etnomuzikologės Zitos Kelmickaitės laidose apie tautinius kostiumus, Lietuvos nacionalinio kultūros centro archyvui, jo leidiniams. Ne kartą jau esame dalyvavę ir LRT laidose „Duokim garo!“ bei „Gero ūpo!“

„Mėguva“ Palangai reikalinga

Kiekvieni metai atneša ansambliui vis naujas partitis: naujos programos, koncertai, festivaliai, artimos ir tolimos kelionės, nauji draugai, nauji ansambliciai... Tai vestuvės, tai krikštynos, kartais, kaip bebūtų liūdna, ir laidotuvės... Toks gyvenimas...

Pirmąjį savo veiklos dešimtmetį ansambliciai entuziastingai dalyvaudavo ekspedicijose, įvairiose stovyklose, tad mezgėsi ryšiai su kitais folkloro kolektyvais. Daugiausiai būta įvairių vakaronių. Mūsų ansambliciai – nuolatiniai Palangoje organizuojamų kalendorinių švenčių dalyviai. „Mėguva“ reikalinga ir kurorte švenčiant Vasario 16-ąją, ir Valstybės dieną, taip pat ir Stintų šventės, Vasaros sezono atidarymo, Birutės parko, Ilgojo stalo bei kitų švenčių metu, taip pat ir pažymint iškilų palangiškių jubiliejus, pristatant visuomenei parodas, leidinius ir kt.

Renginiai, bendravimas su kolegomis skatina tęsti darbą, kurti ir tobulėti

Kasmet „Mėguva“ gauna daug pasiūlymų dalyvauti tarptautiniuose, respublikiniuose ir Lietuvos regionuose organizuojamuose folkloro festivaliuose, kitose šventėse. Visur nuvykti neįmanoma, tad tenka rinktis. Esame dalyvavę tarptautiniame folkloro festivalyje „Baltica“ Latvijoje, ne kartą tokiuose tradiciniuose Vilniaus festivaliuose kaip „Skamba skamba kankliai“ ir „Pokrovskyje kolo kola“. Klaipėdoje daug folkloro kolektyvų sutraukia festivalis „Parbėg laivelis“, Nidoje – „Tek Saulatė ant maračių“, Juodkrantėje – „Pūsk, vėjuži“, Šiauliuose – „Saulės žiedas“, „Atvažiuoja žolynai“, Telšiuose – „Ėr pajauga žalė lėpa“, Plungėje – „Saulėlė raudona“, Sedoje – „Gėid volungelė“, Rusnėje – „Išbėg išbėgo iš Rusnės kiemo“, Kupiškėje – „Lingaudala“, Marcinkonyse – „Subatėlės vakarėly“, Jurbarkė – „Ant vandens“. Mus ten dažnai galima sutikti, kaip ir Jonkelių festivaliuose Kaune bei Kuliuose, Dainavos krašto folkloro šventėje Druskininkuose. Gavę iš tokių švenčių organizatorių kvietimus, jei tik yra galimybė, visada stengiamės sudalyvauti jų renginiuose.

Esame Lietuvai atstovavę ir ją reprezentavę tarptautiniuose festivaliuose, vykusiuose Kaustinene (Suomija), Brno (Čekija), „Baltica‘94“, kaukių festivalyje (Latvija), Azove (Rusija), „Monmartras Europoje“, Sen Malo (Prancūzija), „Pokut 2000“ (Ukraina), Chersonissos (Graikija), Levene (Belgija). Koncertavome Estijoje, Latvijoje, Lenkijoje, Prancūzijoje, Norvegijoje, Rusijoje, Baltarusijoje, Švedijoje, Vengrijoje, Vokietijoje. O kur dar koncertai įvairiuose Lietuvos miestuose ir miesteliuose, globos namuose, kur dalyvavimas draugų jubiliejuose, tautinių kostiumų ir knygų pristatymuose, konferencijose bei, žinoma, Dainų šventėse!

Nepamirštami bendri „Mėguvos“ bei Palangos kultūros ir jaunimo centro „Grubiojo“ teatro spektakliai, kuriuos režisavo Virginijus Milinis: Gabrieliaus Landsbergio-Žemkalnio „Uošvė į namus – tylos nebus“ (1999); Antano Rūko „Bubulis ir Dundulis“ (2003); „Ant marių krašto, Palangos miestely“ (2006, pagal Emilijos Adiklienės surinktą medžiagą). Tai ne tik Palangos

krašto kultūros sklaida, bet ir užsimezgusi tvari draugystė, gražios pažintys ir smagūs vakarėliai. Visa tai mus skatina tęsti darbą, kurti ir tobulėti.

Jurginių tradicijos gaivinimas ir puoselėjimas Palangoje

Nuo seno ant Birutės kalno, paleoastronominės stebyklos vietoje, palangiškiai rinkdavosi pažymėti kalendorines šventes. Viena jų – Pergubrio (Jorės, Jurginių). Ji į mūsų pajūrį sutraukdavo būrius žmonių iš Kuršo, Žemaitijos, kitų Lietuvos vietų. Tarpukaryje ši tradicija nutrūko. Jurginės „Mėguvos“ ansamblio iniciatyva atgaivintos 1991-aisiais. Einant metams mūsų organizuojamos Jurginės tapo plačiai žinomos. Šis renginys jau yra įtrauktas į turistams skirtus reklaminius leidinius apie Palangą. Juose noriai dalyvauja folkloro kolektyvai iš visos Lietuvos. Jurginių tradicijos palaikomos, pritaikant papročius šiuolaikinės visuomenės poreikiams. Švenčių metu visiems folkloro ansambliams yra sudarytos sąlygos patiems atskleisti savo santykį su nuostabia pajūrio gamta per įvairias folkloro formas: sutartines, antifonines pavasario laikotarpio dainas, instrumentinę liaudies muziką, ratelius, šokius.

Mūsų repertuaras savitas

Ansamblių ir jo repertuarą formuoja miesto geografinė padėtis, krašto istorija ir jo ilgametės kultūros tradicijos. Palanga – pasienio miestas, kur ilgą laiką susikirsdavo kuršininkų, prūsininkų ir žemaičių keliai bei likimai. Esame užrašę ir į savo repertuarą įtraukę žymių krašto dainininkų – brolio ir sesers Andreiš ir Kerstos Balčių kai kurias kuršininkų dainas. Nevengiame ir tų folkloro kūrinų, kuriuos seniau Prūsijoje tarnavę palangiškiai parnešė į mūsų kraštą kaip savo dvasinę patirtį. Ansamblio spalva – sodrus žemaitiškumas su pasienio ir jūros atspalviais. „Mėguvos“ repertuaras – vienbalsės vietinių šventojiškių, pamario krašto dainos, daugiabalsės žemaičių dainos, giesmės, rateliai, žaidimai, šokiai, pasakojimai, instrumentinė muzika. Vienos mūsų rengiamos programos – koncertinės, kitos – teminės. Pastarosios ansamblių labiausiai mėgstamos. Ruošiant jas tenka patiems įsigilinti į pasirinktą temą, susirasti daug literatūros, pabendrauti su kūrinų pateikėjais, renginių režisieriais. Per metus dažniausiai parengiame po vieną naują programą, kartais – po dvi. Jose atsispindi palan-

(Nukelta į 8 p.)

Palangoje švenčiame Jurgines. 2012 m. Aldo Žolio nuotrauka

giškių požiūris į krašto istoriją, perteiktą per XIX a. pab.–XX a. krašto folklorą: šokius, dainas, instrumentinę muziką, pasakojimus. Daugeliui liko įsimintinos tokios mūsų sukurtos programos kaip „Palangos Juzės keliais“, „Basanavičiaus tautosakos lobyną atidarius“, „Žemaičių vestuvės“, „Valančiaus laikų giesmės“, „Laiškai iš Palangos“, „Palanga – Birutės tėviškė“, „Apie kryželius ir meistrelius“, „Voi auga auga žals pušynėlis“, „Aš išdainavau visas daineles“, „Apie panas“, „Devyni amatai – dešimtas badas“, „Belaukiant Velykų“, „Jau sukrovėm kraitelį“, „Tetošis – dalelė skėrtė“, „Naglio kalno paslaptis“, „Pabėriau bėrėkų, suvadinau kurapką“, „Mūsa pastrajė“, „Ignas Končius ir Palanga“.

„Mėguvos“ gyvenimas – kaip ir jūra banguojantis

Kolektyvas gyvas, mobilus ir daug koncertuojantis, gastroliuojantis. Būna visaip: vieną mėnesį, žiūrėk, bangelės vos ritasi, o kitą jau vanduo liejasi per kopas; viskas taip, kaip ir jūroje.

Ansamblyje svarbiausios ne šventės, o tarpusavio bendravimas, krašto tradicinės kultūros pažinimas, mokymasis tradicinių dainų, šokių ir kitų kūrinių, pasiruošimas renginiams. Ansamblis – tai pirmiausia žmonių sambūris, suinteresuotas bendra veikla. Kolektyvo veidas priklauso nuo to, kas yra jo nariai, kokiomis nuotaikomis jie gyvena, kas imasi iniciatyvos ir kaip juos palaiko grupė. Smagiausia, kai kolektyvo veikloje dalyvauja visa šeima, kai į repeticijas, koncertus ansambliciai ateinama kartu su savo vaikais ar anūkais.

„Mėguvą“ lanko įvairaus amžiaus ir įvairių profesijų žmonės. Ansamblio siela – vyresnieji, kurių dainas, šokius, muzikavimą, patirtį perima jaunesnieji – jų vaikai ar anūgai. Tai nuostabūs žmonės, savo laisvą laiką skiriantys pažinčiai su folkloru, jo puoselėjimui ir populiarinimui.

Einant metams kolektyve jaunimo, kaip ir vyrų, būdavo tai daugiau, tai mažiau. Džiaugiamės, kad yra tokių ansamblicijų, kurie pasirinko studijas ir gyvenimo kelią, susijusį su etnokultūros ir krašto istorijos tyrinėjimais. Tarp jų – ir etnomuzikologė, televizijos laidų bei renginių vedėja dr. Loreta Sungailienė (Mukaitė), Palangos krašto istorija jau daug metų besidomintis Martynas Užpelkis.

Koks buvo ir yra tas mėguviškis?

Mes patys sakome, kad jis „ne iš kelmo spirtas!“ Mėguviškiai – tikri entuziastai! Jie, palikę savo šeimos rūpesčius, nenuravėtus daržus, neišvirtas vakarienes, du kartus per savaitę renkasi į repeticijas ir bendrystėje ieško tautos kultūros klodų.

Na o jei kalbėtume apie atskirų ansamblicijų gebėjimus, vaidmenį kolektyve, tai dabar skambiausi balsai ansamblyje – Dalios Kaščionienės, Silvos Sendrauskienės, Irenos Kvedarienės, Virginijos Antušienės, Janinos Samauskienės, Robertos Bagdonaitės, brolių Antano ir Stasio Sendrauskų, Jono Beinoriaus, Valentino Dilgino. Gražu žiūrėti, kaip, užgrojus šokių muzikai, ratelyje sukasi Giedrė ir Algirdas Miežečiai, Otilija Simonaitienė, Rolanda Puteikienė, Nijolė Bukienė, Marytė Alminaitė, Marius Duoplys, Kęstutis Dzigas, Saulius Normanantas, Tadas Žemaitis. Kaip puiki pasakorka ir renginių vedėja žiūrovus visada užburia Birutė Petkienė.

Mums linksmiausia būna vakaroti savame rate, t. y. ne dėl žiūrovų. Kaip sako mūsų muzikantų grupės vadovė Diana Šeduikienė, „Kartais gaila tų žmonių, kurie to nepatiria. Jie mums atrodo kaip vaikai, negavę motinos pieno ir meilės. Jei po visų repeticijų, koncertų dar lieka noro papildomai susibėgti, tai ir liudija apie ansamblietišką gyvenimo būdą.“

Mūsų šaunusis muzikantas Kazimieras Jakubauskas sakydavo: „Veikia geras energetinis laukas, jei daug žmonių ir visų nuotaika gera.“

Pasisekė mūsų kolektyvui, nes turėjome tikrą tradicijos pateikėjų. Buvo iš ko mokytis ir tarmės, ir dainų, taip pat ir šokių, grojimo manieros, gyvenimo išminties. Daugiausiai „Mėguvai“ davė Regina Andriekutė. Ji daugelį metų buvo mūsų ansamblio siela. Regina yra sakiusi: „Baisė liuobo nuorietė ateitė pasidainioutė. Kuožnos so sava dainuom. Vo mon baisė iduomo tas vėskas.“ Pati giliai perpratusi palangiškių pasaulžiūrą, ji suteikė tikrą vietinį veidą repertuarui, išmokydama mus tradicinių šio krašto dainų, giesmių, pasakojimų, pasakų, sakmių, mįslių, žaidimų, kulinarinio paveldo. Ruošiant ansamblio programas, ieškant atlikimo manieros ar paprasčiausiai klaidžiojant kasdienio gyvenimo takeliuose Regina mums visada galėdavo patarti.

Vyriausias tarp ansamblicijų ilgai buvo Petras Kazlauskas. Švenčiant ansamblio 25-metį jam suė-

jo devyniasdešimt metų. O, kiek jis turėjo *ukvatos* šokti ir dainuoti, žoleles rinkti ir jaunimą mokyti! Energijos pasisėmęs, kaip jis sakydavo, „iš Saulės“, pralenkdavo net ir jaunimą. Turėjo nuostabų balsą, buvo scenos žmogus. Beje, šokėjas – taip pat neprilygstamas. Net pačios jauniausios ansamblio šokėjos laikė garbe būti Petrelio pašokdintos.

Kazimieras Jakubauskas net per ilgus tremties metus nebuvo praradęs meilės muzikai ir savo smuikeliui. Jo smuikavimas buvo natūralus, paprastas, liaudiškas ir kartu stilingas. Repertuaras nemažas: ir polkos, ir valsai, ir fokstrotai. Polką jis taip mandrai šokdavo, kad net geriausiems ansamblio šokėjams taip ir nepavyko to kojų išraitymo įsisavinti. Iki šiol neužmirštame jo rimto požiūrio į repeticijas. Kazimieras sakydavo: „Jūs ką, rūgštelė, čia plepėt susirinkot? Jeigu nerepetuosi, nieko nepadarysi. Kiekvienas darbas atliekamas, įdedant pastangų. Veltui nebūna nieko. Reikia atidirbt.“

Pranas Domeika – buvo tikras basedlos virtuosas. Jo unikaliu instrumentu ir šiandien groja

„Mėguvos“ muzikantai. Prano išradingumui nebuvo lygių. Jo galvoje vis sukdavosi, ką čia tokio išmanaus padarius: „Gal kokias kankles iš stalčiaus ar triūbą iš pušies, ar kokią tarškynę, švilpį?“ Na o artėjant Užgavėnėms Pranelis šiai šventei visada rimtai ruošdavosi. Su meile jis kurdavo Morę, dirbindavo kaukes. Su juo visada būdavo linksma. Jis tuščių juokelių nelaidė, bet, kai pasakydavo, tai, anot Dianos, nors griūk iš koto! Iš savo atminties jis ištraukdavo ir romansų, ir blevyzgų, o iš stalčiaus – senų natų sąsiuvinį su fokstrotais ir valsais.

Šių žmonių ansamblyje nebėra. Jie jau dainuoja ir groja Anapilyje. Jiems išėjus, praradome daug ką esminio ir labai brangaus. Dabar galime tik džiaugtis, kad iš jų nemažai ko išmokome. Dabar jau bandome ir savo kraičio skrynias perkratyti. Ir atrandame: lopšinių, romansų, šokių muzikos, pasakų.

„Džiaugiuosi, kad teko groti su senojo žemaičių kaimo muzikantais. Man tai neįkainojama galimybė ir mokykla“, – kalba Diana Šeduikienė. – Ins-

(Nukelta j 10 p.)

„Mėguvos“ ansambliciai 2023 m. vasario 16 d. Palangos Basanavičiaus gatvėje. Radvilės Kucevičiūtės nuotrauka

Iš kairės: Pranas Domeika moko Martyną Užpelkį groti basedla. 1992 m. Alvydo Šeduikio nuotrauka; Regina Andriekutė ir Dalia Kaščionienė per kompaktinės plokštelės „Ant krašto marės Palangos miestely“ pristatymą ant Birutės kalno 2009 m. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš „Mėguvos“ ansamblio archyvo; Smuikininkas Kazimieras Jakubauskas per „Mėguvos“ ansamblio dešimtmetį „Anapilyje“. 1998 m. Alvydo Šeduikio nuotrauka

trumentinės grupės vadove dirbu nuo 1997 metų. Pirmasis kapelos sąstatas, dar prieš man ateinant į kolektyvą, buvo toks: Stasys Sendrauskas su armonika, Kazimieras Jakubauskas su smuiku, Pranas Domeika su basedle ir Petras Gineikis su būgnu. Per visus ansamblio gyvavimo metus daug muzikantų pasikeitė. Kapeloje smuiku grojoi Adelė Palaitienė ir Danutė Nazarovienė, armonika – Algis Barkauskas, Karolis Galdikas, Jonas Beinorius, koncertinai – Linas Žulkus, basedle – Birutė Čepienė, Monika Rukšėnienė, bandonija – Algirdas Lakštutis. Ilgą laiką „Mėguvos“ kapela buvo šeimininės grojimo tradicijos pavyzdys – joje grojo broliai Antanas Sendrauskas (bandonija) ir Stasys Sendrauskas (koncertina) su savo žmonomis Danute Sendrauskiene (būgnas, cimbolai, lamzdelis, basedlė) bei Silva Sendrauskiene (basedlė, būgnas). Ypač didžiuojamės, kad iki šiol kapeloje būgnu groja Marytė Alminaitė, kurios brolio Leandro Almino iniciatyva ir susibūrė mūsų ansamblis. Kapelos repertuaras – tai senųjų muzikantų atsineštos melodijos iš jaunystės, pokario laikotarpio. Daug gražios instrumentinės muzikos išmokome iš Kazimiero Jakubausko, Prano Domeikos.“

Šiuo metu kapeloje groja Antanas ir Stasys Sendrauskai, Silva Sendrauskiene, Irutė Kveda-

rienė. Be tradicinio kapelinio sąstato (bandonija, armonika, smuikas, basedlė, lamzdelis, būgnas, cimbolai) grojame ir senaisiais lietuviškais instrumentais (kanklėmis, dūdmaišiu, dambreliu). Muzikantai labiausiai mėgsta dalyvauti tokiuose festivaliuose kaip „Antanų polka“, „Sėlos muzikantai“, „Ant rubežiaus“, nes čia jie turi galimybę parodyti visas savo muzikinio repertuaro spalvas.

„Mėguvos“ vardą pasirinko ir Palangos krašto etnoklubas

Šiandien kurorte aktyviai veikia ir Palangos krašto etnoklubas. Jį taip pat pavadiname „Mėguva“. Etnoklubas organizuoja įvairių amatų mokymo kursus, seminarus, inicijuoja ir vykdo su etnine kultūra susijusius projektus. Turime Tradicinės tekstilės Palangos mokymo centrą, mūsų pačių vadinamą „Rankdarbių meistarne“. Klubas kartu su Lietuvos nacionaliniu kultūros centru 2008 m. išleido kompaktinę plokštelę „Ant marių krašto, Palangos miestely“. Joje įrašyta Palangos krašto patiekėjų, tiek esamų, tiek buvusių „Mėguvos“ folkloro ansamblio narių atliekamos dainos, instrumentinė muzika, pasakojamosios tautosakos fragmentai. Vykdydami šį projektą turėjome tikslą atskleisti Palangos

Iš kairės: folkloro ansamblio „Mėguva“ kapela Palangos Anapilyje 2019 m. Algimanto Baltūsiso nuotrauka; Mėguviškiai puošiasi pačių nusimegstomis riešinėmis. Zitos Baniulaitytės nuotrauka

krašto gyvąją tradiciją, joje susiformavusią, iš kartos į kartą perduodamą ir iki šių dienų skambančią tradicinę muziką. Kitas leidinys – DVD „Jurginės Palangoje“ (2012). Jis – apie mūsų kurorte atkurtą Jurginių tradiciją. Valstybės atkūrimo šimtmečiui kartu su Palangos kultūros ir jaunimo centru įgyvendinome du projektus. Pirmasis – „Išgirs skambėjimą jūrą“. Juo siekėme paskatinti pajūrio jaunimą praplėsti savo kultūrinį akiratį, atrandant prigimtines kultūras, išbandyti etninės muzikos modernų ir šiuolaikinį skambėjimą. Antrasis projektas – „Meistrų kalvė“. Jis supažindina su meistrybės tradicijomis ir tautiškomis inovacijomis.

Prasminga kolektyvo veikla Lietuvos folkloro specialistų yra pastebėta ir aukštai įvertinta. An-

sambliui kaip meno saviveiklos kolektyvui yra suteikta pirmą kategoriją ir jis ją jau daug metų išlaiko. Na o 1999-aisiais Lietuvos nacionalinio kultūros centro specialistai „Mėguvą“ pripažino geriausiu miesto folkloro ansambliu ir mus pirmuosius Lietuvoje apdovanojo „Aukso paukštės“ statulėle.

Šviesaus atminimo Audra Lukauskytė apie ansamblį yra taip rašiusi: „Istorinėje „Mėguvos“ žemėje folkloro ansamblis „Mėguva“ grąžina mums tautos etninės kultūros klodus, padeda mums suvokti mūsų protėvių gyvenimo prasmes. Iš praeities – į dabar. Per „Mėguvą“ – į ryt... Tas amžinasis tęstinumas: iš ten, iš gilumos, į dabar... ir vėl ratu – iš čia, iš dabar, į ten...“

Tad sukim kartu tuos ratus.

Folkloro ansamblis „Mėgyva“ 2014 m. Dainų šventėje Vilniuje – Sereikiškių parke, prie Vilnelės. Jono Beinoiaus nuotrauka

Vilniaus žemaičius melodingomis dainomis užbūrė kretingiškiai

Jurga ŽEMAITYTĖ, Bonifacas VENGALIS, Irena TARVYDAITĖ

Šių metų kovo 22 d. gausiai į kultūros vakarą „Po Kretingos kraštą“ susirinkę Vilniaus žemaičių kultūros draugijos nariai plojimais pasitiko į svečius atvykusius Kretingos Trečiojo amžiaus universiteto moterų vokalinio ansamblio „Svajonių aidas“ ir Kretingos rajono kultūros centro dueto „Prie židinio“ dainininkus, kuriems vadovauja pedagogas, kompozitorius ir dirigentas Aloyzas Žilys. Kretingiškiai tą vakarą Vilniaus mokytojų namų Baltojoje salėje ne tik surengė įsimintiną koncertą, bet ir papasakojo apie savo gimtąjį miestą – jo istoriją bei žymiausias lankytinas vietas. Renginį vedė, smuiko garsais ir gražiomis dainų melodijomis, puikia žemaitiška šneka susirinkusiuosius užbūrė puikų humoro jausmą turinti Kretingos rajono Jokūbavo Aleksandro Stulginskio mokyklos-daugiafunkcinio

L. Daubarienės puokštė. I. Tarvydaitės nuotrauka

Koncertuoja A. Žilys. B. Vengalio nuotrauka

Po puikaus Kretingos Trečiojo amžiaus universiteto moterų vokalinio ansamblio „Svajonių aidas“ koncerto – dar ir kolektyvo vadovo A. Žilio dovanos Vilniaus žemaičių kultūros draugijos pirmininkui B. Vengaliui. I. Tarvydaitės nuotrauka

centro anglų kalbos mokytoja Nomedą Domarkaitė-Budrienė. Vakarą metu skambėjo A. Žilio dainos, sukurtos pagal įvairių autorių tekstus, tarp jų ir dainos iš naujausio A. Žiliaus išleisto dainų rinkinio „Viskas telpa dainon“. Renginyje buvo galimybė įsigyti ne tik šį, bet ir keliolika kitų A. Žilio iniciatyva išleistų leidinių, kuriuose skelbiamos dainos ir kitų žanrų kūriniai. Jiems muziką pagal įvairių autorių tekstus sukūrė A. Žilys. Dalis jų yra jau minėto ansamblio „Svajonių aidas“ ir dueto „Prie židinio“, kuriame kartu su A. Žiliu dainuoja N. Domarkaitė-Budrienė, repertuare. Abu kolektyvai dainuoja tiek lietuviškas, tiek ir žemaitiškas dainas. Tarp jų nemažai tokių, kurių tekstų autoriai yra Kretingos krašto žmonės Nijolė Rimkuvienė, Aušrinė Zalumskytė, Bronė Liniauskienė, Juozas Maksvytis ir kt. Kai kurioms žodžius yra parašęs pats A. Žilys. Viso vakarą metu kretingiškiečiai stebino savo inteligencija, puikiu dainavimu, o ansamblio „Svajonių aidas“ moterys – ir itin puošniais sceniniais rūbais.

Malonų įspūdį paliko dainininkų ir jų vadovo šiltas bei pagarbus bendravimas. A. Žilys viso koncerto metu tiesiog spinduliavo vidine energija. Dainą mylintys kretingiškiečiai jau daug metų džiaugiasi, kad su jais tiek repeticijose, tiek ir koncertuose – šis didelę kūrybinio darbo patirtį turintis muzikas. Jis, beje, yra ir puikus pianistas-akomponiatorius, konferensjė, renginių organizatorius.

Šiame žurnalo numeryje siūlome išsamesnę pažintį su juo (žr. p. 14–18).

Smuiku groja N. Domarkaitė-Budrienė. B. Vengalio nuotrauka

Dainuoja moterų ansamblis „Svajonių aidas“ (vadovas A. Žilys). B. Vengalio nuotrauka

Vilniaus žemaičiai kretingiškių koncertu buvo sužavėti. I. Tarvydaitės nuotrauka

ALOYZAS ŽILYS – Kretingos krašto žmogus

Parengė Jurga ŽEMAITYTĖ

Visuomenės ir kultūros veikėjas, dirigentas, mokytojas ekspertas, kompozitorius, kultūrinių renginių organizatorius ir vedėjas Aloyzas Žilys gimė 1951 m. liepos 16 d. Kretingos rajono Raguviškių kaime. Mokėsi Raguviškų, Jokūbavo aštuonmetėse ir Kretingos I vidurinėje (dabar VŠĮ Pranciškonų gimnazija) mokykloje. 1971 m. baigė Klaipėdos Stasio Šimkaus aukštesniąją muzikos mokyklą (dabar Klaipėdos Stasio Šimkaus konservatorija), 1978 m. – studijas Klaipėdos universiteto Menų fakultetuose.

1971 m. sukūrė šeimą. Žmona Milda, dukros Violeta ir Lina – pedagogės.

1970 m. A. Žilys pradėjo dirbti Kretingos rajono Klibių kultūros namuose meno vadovu. Čia

jis vadovavo vokaliniais ansambliams, pučiamųjų instrumentų orkestrui, dramos būreliui. 1971 m. buvo pakviestas dirbti į Kretingos rajoninius kultūros namus. Čia iš pradžių ėjo instruktoriaus, vėliau – meno vadovo, vyr. metodininko-klubininko pareigas, vadovavo įvairiems meno kolektyvams: ansambliams, kaimo kapelai, chorams, agitbrigadai. Vėlesniais metais dirbo Palangos Kultūros skyriaus vedėju, „Baltijos“ poilsio namų „Vyturio“ reabilitacijos centro muzikos terapijos vedėju, 1996–2002 metais – Kretingos rajono savivaldybės švietimo skyriaus inspektoriumi, metodininku, vyr. specialistu.

Ilgametė jo ir pedagoginio darbo patirtis: yra dirbęs dirigavimo dėstytoju Klaipėdos menų fakultetų (dabar Klaipėdos universitetas) chorinio dirigavimo katedroje. Klaipėdos aukštesniojoje pedagoginėje mokykloje ėjo vyr. dėstytojo ir choro vadovo pareigas. Kretingos pirmojoje ir Darbėnų vidurinėse mokyklose, Kretingos mokykloje-darželyje „Žibutė“ dirbo mokytoju, chorų vadovu, koncertmeisteriu.

Aktyviai dalyvauja visuomeninėje veikloje. Jis yra Lietuvos chorų sąjungos, Lietuvos muzikos mokytojų asociacijos tarybos, Kretingos rajono kultūros tarybos narys, nuo 1996 m. Kretingoje organizuojamų respublikinių (pastaraisiais metais tarptautinių) chorų festivalių „Aš atdarysiu

Tradiciinis respublikinis chorų festivalis „Aš atdarysiu dainų skrynelę“ 1986 m. prie Kretingos Lurdo

dainų skrynelę“ iniciatorius, meno vadovas, režisierius bei vyr. dirigentas, Kretingoje nuo 1980 m. vykstančių tradicinių chorinės muzikos koncertų „Su Šv. Kalėdom–Naujuosius pasitinkant“ iniciatorius ir organizatorius. Nuo 1999 m. jis rengė rajono ugdymo įstaigų koncertinių programų festivalius ir geriausių rajono meno kolektyvų koncertus, skirtus Vaikų gynimo dienai. Jie vyko Kretingos kultūros centre, prie Kultūros rūmų, prie Kretingos Lurdo. Nuo 2001 m. A.Žilio iniciatyva Kretingos kultūros centre vyksta Kovo 11 dienai skirti rajono geriausių vaikų kolektyvų koncertai ir meninių darbų parodos, o nuo 2015 m. birželio 23 d. Kretingoje jo iniciatyva rengiami Lietuvos Aloyzų sam-

1986 m. tradiciniame respublikiniame chorų festivalyje „Aš atdarysiu dainų skrynelę“ prie Kretingos Lurdo dainuoja Kretingos kultūros centro mišrus choras. Diriguoja A. Žilys

būriai-sakralinės muzikos festivaliai „Aloyzai Lietuvoje – Lietuvai“. Jis yra ir daugelio Lietuvoje vykstančių meno saviveiklos kolektyvų apžiūrų, konkursų, festivalių vertinimo komisijų narys, respublikinių, tarptautinių chorų festivalių dalyvis, dirigentas, kartu su savo vadovaujama menų kolektyvais dalyvauja respublikinėse ir pasaulio lietuvių dainų šventėse.

A. Žilys yra 1977 m. kovo 17 d. jo paties suburto Kretingos rajono

(Nukelta į 16 p.)

Kretingos kultūros centro moterų kamerinis choras „Svaja“ ir jo vadovas A. Žilys respublikinėje Dainų šventėje Vilniuje

Palangos vyrų choras (vadovas A. Žilys) 1987 m. respublikiniame chorų konkurse „Dainuoju darbo Lietuvai“, kuriame choras užėmė pirmąją vietą

savivaldybės Kultūros centro moterų choro „Svajna“ vadovas. A. Žilys nuo 1985 m. rugsėjo mėnesį pradėjo vadovauti Palangos vyrų chorui „Žilvinas“, 2008 m. – Kretingos mokyklos-darželio „Žibutė“ jaunučių chorui „Žibutė“, 2000–2016 m. vadovavo Kretingos Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Ma-

rijai bažnyčios Sumos chorui, nuo 2013 m. – jo paties įkurtam Kretingos Trečio amžiaus universiteto moterų ansamblui „Svajonių aidas“. Šie kolektyvai yra daugkartiniai respublikinių konkursų laureatai, respublikinių ir tarptautinių festivalių dalyviai. Chorui „Svajna“ 1986 m. už kūrybinius pasiekimus suteiktas Liaudies kolektyvo vardas.

A. Žilio vadovaujami kolektyvai aktyviai koncertuoja Lietuvoje ir už jos ribų (koncertinių išvykų metu chorai dainavo Latvijoje, Estijoje, Kaliningrado srityje, Lenkijoje, Vokietijoje, Bulgarijoje, Austrijoje, Suomijoje, Švedijoje, Šveicarijoje, Čekijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Vatikane (čia vyrų choras „Žilvinas“ 1996 m. susitiko su Šv. Tėvu Pauliumi II). 2016 m. balandžio 2 d. Vienos Šv. Kryžiaus vienuolyne įvyko A. Žilio autorinis sakralinės muzikos koncertas, kurio metu skambėjo Mišios šv. Aloyzui ir kiti jo kūriniai.

Iš viso A. Žilys jau yra sukūręs daugiau negu tūkstantį muzikinių kūrinių, skirtų vaikų ir suaugusiųjų chorams, ansambliams, solistams, vaikų spektakliams, kaimo kapeloms. Dalį jo kūrinių sudaro bažnytinės giesmės, Mišios, muzika šokiams.

Nuotraukose – Kretingos mokyklos-darželio „Žibutė“ vaikų ansamblis (vadovas A. Žilys) respublikiniame „Dainų dainelės“ konkurse (viršuje kairėje) ir koncerto Vilniaus Senamiesčio mokykloje metu

Kretingos Trečio amžiaus universiteto moterų ansamblis „Svajonių aidas“ (vadovas A. Žilys)

Išleisti A. Žilio autorinių kūrinių rinkiniai

1. „Žaliam berže gegulė kukavo“ – Lietuvių liaudies dainų rinkinys. 1993 m., Vilnius;
2. „Dainelės pradžia“ – 1999 m., Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ministerija;
3. „Mano knygelės“ – 2001 m., Klaipėda: „Druka“;
4. „Saulės pasveikinimas“ – 2002 m., Vilnius: Leidybos centras prie Krašto apsaugos ministerijos;
5. „Čiulbėsiu paukšteliu“ – 2011 m., Klaipėda: „Druka“;
6. „Lietuvos laukų mes sūnūs“ – 2011 m., Klaipėda: „Druka“;

7. „Daina gimtinei“ – 2013 m., Klaipėda: „Druka“ (leidinys skirtas Kretingos miesto 760 m. sukakčiai);

8. „Mišios šv. Aloyzo garbei“ – 2013, Vilnius: „Jusida“ (kūrinys skirtas Žemaičių Krikšto 600 metų jubiliejui (1413–2013));

9. „Mišios šv. Antano garbei“ – 2014 m., Vilnius: „Jusida“ (kūrinys skirtas Kretingos Viešpaties apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčios šv. Antano altoriaus atnaujinimui);

10. „Mišios šv. Klaros garbei“ – 2015 m. Vilnius: „Jusida“ (kūrinys išleistas lietuvių ir lotynų

(Nukelta į 18 p.)

Kretingoje 2022 m. birželio 19 d. vykusio Aloyzų festivalio akimirka

I Tarvydaitės nuotraukoje (kairėje) – Kretingoje 2023 m. kovo 24 d. vykusio koncerto, skirto poetės Bronės Liniauskienei 100-mečiui, akimirka; Dainuoja Kretingos kultūros centro moterų choras „Svaja“ ir vyrų ansamblis „Žilvinas“ (vadovas A. Žilys)

kalbomis, lygių 2 balsų chorui arba ansambliui ir vargonams, skirtas šv. Klaros ir vienuolyno pristatymui Kretingoje);

11. „Mišios „Tau, kunige Bosko“ – 2015 m., Vilnius: „Jusida“. Leidinį sudaro himnas „Tau, kunige Bosko“, Mišios lygių balsų (2 b.) ir mišriam (4 balsų) chorui bei vargonams. Kūrinys skirtas kunigo J. Bosko relikvijų sutikimui Kretingoje 2014 m. kovo 16 d.);

12. „Mišios šv. Pranciškaus garbei“ – 2015 m., Vilnius: „Jusida“. Kūrinys skirtas mišriam 4 balsų chorui ir vargonams. „Saulės giesmė“ (žodžiai šv. Pranciškaus Asyžiečio) skirta šv. Pranciškaus sekėjams Kretingoje ir visoje Lietuvoje;

13. Giesmynas „Tavo vardui giedam šlovė“ – 2018 m., Klaipėda, S. Jokužio leidykla-spaustuvė. Leidinį sudaro 174 giesmės, 4 Mišios chorams, ansambliams;

14. „Saulė aukso ratuos“ – 2020 m., Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė. Leidinį sudaro 36 kūriniai, skirti instrumentiniams ansambliams, orkestrams, kaimo kapeloms, vokalui;

15. „Dainų Tėvynei reikės“ (dainos Alfonso Jono Navicko tekstais) – 2022 m., Vilnius: „Jusida“. Leidinį sudaro 64 dainos, skirtos vaikų ir suaugusiųjų chorams, ansambliams;

16. „Svajonių aidas“ – 2022 m., Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė. Leidinį sudaro 174 dainos (tarp jų ir harmonizuotos), skirtos suaugusiųjų chorams, vokaliniais ansambliams, kapeloms;

17. „Viskas telpa dainon“ – 2022 m., Šiauliai-Vilnius: „Alma littera“. Leidinį sudaro 162 dainos, sukurtos pagal Stasio Žilibino žodžius;

18. „Padainuok man lopšinę“ – 2023 m., Kau-

nas: „Naujasis lankas“. Leidinį sudaro 25 lopšinės, sukurtos pagal Stanislovo Abromavičiaus žodžius;

19. „Taip dūžta laikas...“ – 2023 m., Vilnius: „Jusida“. Kūriniai parašyti pagal Bronės Liniauskienei žodžius. Leidinys skirtas B. Liniauskienei gimimo 100 metų sukakčiai.

Daug A. Žilio kūrinų yra išspausdinta ir kituose leidiniuose – žurnaluose, muzikos vadovėliuose, bendraautorinių leidiniuose.

Jis yra sukūręs muziką Kretingos vaikų teatro spektakliams „Strakaliukas ir Makaliukas“ (žodžiai Kosto Kubilinsko) ir „Trys mažytės voverytės“ (žodžiai Jono Radzevičiaus) bei Gargždų muzikos mokyklai (spektaklis „Vejuosi vasarą“, žodžiai Violetos Palčinskaitės).

Didelę A. Žilio kūrinų dalį sudaro mokyklų, miestų, klubų himnai-dainos.

Yra surengęs daugybę savo autorinių koncertų Lietuvoje ir užsienyje, seminarų, atvirų pamokų mūsų šalies bei Latvijos pedagogams, chorų vadovams.

A. Žilio kūriniai yra skambėję ir respublikinėse bei pasaulio lietuvių dainų šventėse, respublikiniuose ir tarptautiniuose muzikos festivaliuose, bei Čikagoje, Kanadoje, Australijoje vykusiuose koncertuose.

Daug jo kūrinų paskelbta portale „YouTube“.

A. Žilys yra buvęs Kretingoje, Telšiuose, Plungėje, Tauragėje, Jurbarko, Mažeikiuose, Šiauliuose, Alytuje, Naujojoje Akmenėje, Ariogaloje, Kaune, Palangoje, Klaipėdoje, Vilniuje, Marijampolėje, Utenoje, Jonavoje vykusių rajoninių, zoninių, respublikinių dainų švenčių, festivalių vyr. dirigentas.

Apie jį ir jo kūrybą daug straipsnių išspausdinta

Nuotraukose (iš kairės): A Žilys. Fotografas nežinomas; 2013 m. Klaipėdos spaustuvėje „Druka“ išleisto leidinio „Daina gimtinei“, skirto Kretingos 760 metų sukakčiai, viršelis. Dailininkė D. Vasiliauskienė. Leidinyje paskelbtos A. Žilio sukurtos dainos pagal įvairių autorių tekstus ir reprezentacinės Kretingos miesto nuotraukos. Dvi dainas iš šio leidinio skelbiame mūsų žurnale (žr. p. 20–21)

respublikinėje, įvairių Lietuvos rajonų bei užsienio šalių spaudoje ir kituose leidiniuose.

A. Žilys yra apdovanotas įvairių konkursų, apžiūrų, kitų renginių diplomais, padėkos ir garbės raštais. Visą pluoštą jam skirtų padėkos ir garbės raštų yra pasirašę aukščiausi šalies vadovai, Lietuvos Respublikos Seimo, Vyriausybės nariai.

1982 m. jis apdovanotas Meno saviveiklos žymūno ženklu, 1985 m. – Kultūros žymūno ženklu, 1995 m. – Lietuvos Šaulių sąjungos medaliu už nuopelnus Lietuvai ir Lietuvos šaulių sąjungai, 2009 m. – Kretingos rajono savivaldybės Kultūros ir meno premija. 2011 m. – laikraščio „Pajūrio naujienos“ skaitytojai A. Žilių išrinko Metų žmogumi.

2016 m. A. Žilys už muzikinės kultūros sklaidą mokykloje, rajone ir visoje Respublikoje, patirtį ir kantrų darbą, talentą ir užsispyrimą siekiant savo tikslo, gebėjimą vesti savo mokinius į stebuklą ir atradimų kupiną muzikos pasaulį, pasitikėjimą savimi, saviraiškos, ir artistiško, talentų ir gabumų

vaikuose ugdymo galią, ryškią pastarųjų metų meninę veiklą, koncertinę, pedagoginę ir visuomeninę veiklą, Kretingos vardo garsinimą, gyvenimą, paskirtą dainai ir kūrybai pelnė Kretingos rajono savivaldybės administracijos Švietimo skyriaus apdovanojimą „Skriejantis ant pašaukimo sparnų“ (nominacija „Bendruomeniškumo puoselėtojas“). Antrą kartą apdovanojimas „Skrendantys ant pašaukimo sparnų“ jam įteiktas 2020 m. (nominacija „Asmenybės žymė“). 2016 m. Nasrėnuose (Kretingos rajonas), prie paminklo žemaičių vyskupui Motiejui Valančiui augančiame ažuolyne A. Žilio garbei pasodintas ažuoliukas.

2019 m. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija A. Žiliui suteikė Meno kūrėjo statusą.

Šiame numeryje spausdiname dviejų A. Žiliaus sukurtų dainų natas (žr. p. 20–21).

Publikacijoje panaudotos nuotraukos iš A. Žilio asmeninio archyvo

Kretingai

Muzika Aloyzo Žilio
Žodžiai Aušrinės Zulumskytės

1. Kre - tin - ga, Kre - tin - ga, ta - vo me - džiai - ža -
//grįž - ti vi - si - iš ar - ti, iš to -
2. (Kre - tin) - ga, Kre - tin - ga, se - no Lur - do švie -
//žiau - sia e - si Že - mai - ti - joj vi -
3. (Kre - tin) - ga, Kre - tin - ga, te - gul bu - vo ir
//ti - jos smil - tie, ma - no mies - te bran -

7
1. li mo - ja - kvie - čia par - eit į gim - tuo -
li. Mie - las mies - te, su - //
2. soj ir baž - ny - čios skliau - tuos su - pas mies -
soj, ir vi - sos Lie - tu - //
3. bus kre - tin - giš - kių dar - bai pa - skir - ti
gus tau lin - kiu aš gy - //

14
1. sius na - mus. Sku - bam - //
2. to dva - sia. Mums gra - //
3. tau vie nai. Že - mai - //
//vie - ni - ji mus.
//vos kraš - tuo - se.
//vuot am - ži - nai.

22 *Pried.*
Tai te - gul Kre - tin - goj vi - sad bū - na švie -
(Šiam lai) - //ke, šiam mies - te - tu e - si, aš e -

29
su, te - gul Die - vo pa - lai - mos vi - siems
su, ir kran - tuos Ak - me - //

36
bus ga - na. Šiam lai - // nos ai - di mū -

42
sų dai - na. Kre - tin - // //ir kran - tuos Ak - me -
Pab

48
nos ai - di mū - sų dai - na.

Lelėjės žyd

Melinodėja Aloyzo Žilio
Žuode Nėjuolės Rimkienės

mp

1. Že- mai- tių že- mie žyd le- lè- jės, paukš-
2. Nu- tē- la au- dras. Tik ra- my- bė. Ge-
3. Pra- šyk pa- lai- mas iš aukš- ty- bių: Že-
4. Že- mai- tių že- mie žyd le- lè- jės, gėis-

mf

tie- lių gėis- mės- lyg don- gaus. Ēr lai- mēn Kre- tin-
ro- ma o- pės viel - te- kies. To -riek ėr vėl- tį,
mai- tių že- me, sau, tie- vams... Vai -kie- lių mal- das
mie- lių aids kap var- pą skomb. Pa- lai- mink Kre- tin-

gą Ma- ri- ja, ėr šer- dės pri- glau-
ėr kont- ry- bės, ėr tau sau- le- lė
per- las žėb jok, -a- nuos Aukš- čiaus- si
gą, Ma- ri- ja, ėr sau- guok, gel- biek

-dė - žmuo- gaus. Ēr// // -dė - žmuo- gaus.
ož - te- kies. To-// // ož - te- kies.
per- mal- daus. Vai-/ per- mal- daus.
nu var- gų! Pa-// // nu var- gų!

Tekstą galima pritaikyti savo vietai. Pvz.: „Ēr laimins telšėškius...“

Žemaičiams skirtos skulptūros Vilniuje

Konstantinas SIMUTIS

Vilniuje skulptūrų, paminklų – daugiau negu šimtas. Dalis jų skirta iškilų žemaičių atminimui įamžinti. Pirmiausia žvilgsnis krypsta į Gedimino prospekto skverelį. 1970 m. čia įkurdintas skulptoriaus Petro Aleksandravičiaus (1906–1997) sukurtas literatūros klasikės Žemaitės (Julijos Beniuševičiūtės-Žymantienės, 1845–1921) paminklas. Apie jį informacija pateikta šių metų el. žurnalo „Žemaičių žemė“ trečiame numeryje (https://zemaitiuze-me.lt/wp-content/uploads/2023/02/19_21_2023_Nr_3_Zemaičiu-zeme.pdf).

To paties Gedimino prospekto vakarinėje pusėje, Lietuvos banko pastato nišoje, 2015 m. gruodžio mėnesį atidengtas paminklas (ant aukštos kolonos pastatytas biustas), skirtas iškiliam tarpukario Lietuvos visuomenės ir politiniam veikėjui, pirmajam Lietuvos banko valdytojui (šias pareigas ėjo 1922–1929 m.), „lito tėvui“, mokslininkui, pedagogui, talentingam finansininkui Vladui Jurgučiu (1885–1966). Šis atminimo ženklas unikalus – jis nulietas iš išlydytų 50 lito centų monetų vario, cinko ir nikelio lydinio. Tam prireikė apie 75

Rašytojos Žemaitės paminklas Vilniuje (skulptorius P. Aleksandravičius). D. Mukienės nuotrauka

Paminklas Vladui Jurgučiu (Vilnius, Gedimimo prosp., skulptorius G. Piekuras). D. Mukienės nuotrauka

tūkstančių monetų, buvusių apyvartoje iki euro įvedimo. Tai pirmasis ir kol kas vienintelis iš išlydytų monetų padarytas biustas Lietuvoje. Jo autorius – Vilniuje kuriantis vilniškis skulptorius Gediminas Piekuras, kuris yra ir 2018 m. lapkričio 23 d. Vilniuje, aikštėje priešais Nacionalinę filharmoniją, atidengto paminklo Lietuvos tautos patriarchui Jonui Basanavičiui autorius. G. Piekuras sukūrė ir du Juozo Tumo Vaižganto (vienas paminklas atidengtas 2016m. Birštone, kitas – 2019 m. Kaune), Mikalojaus Konstantino Čiurlionio gimimo vietos (2021 m.) paminklą, taip pat ir paminklą Antanui Macijauskui (2001 m.) bei daugelį kitų viešosioms erdvėms skirtų paminklų, skulptūrų, memorialinių lentų. Išsami informacija apie skulptorių skelbiama Skulptūros ir vitražo centro interneto svetainėje (adresas <https://www.sivc.lt/gediminas-piekuras>).

Pasak dailės specialistų, šis G. Piekuro sukurtas Vlodo Jurgučio paminklas – „klasikinė skulptūrinė kompozicija, kuri perteikia to meto Lietuvos Respublikos laikmetį ir puikiai dera su architektūra. Siekiant kompozicijos vientisumo ir monumentalumo, tos pačios meninės priemonės (medžiaga ir plastika)

Simono Daukanto horeljefas Vilniaus universiteto S. Daukanto kiemelyje (skulptorius R. Kazlauskas). Nuotrauka iš RKIC archyvo

naudojamos kuriant koloną. Monetos ir jų fragmentai ne tik suteikia papildomo atraktyvumo, bet turi ir edukacinę funkciją“.

Iš Gedimino prospekto kelias veda į Universiteto gatvę. Stabtelime priešais Prezidentūrą esančioje Simono Daukanto aikštėje. Proga neeilinė – 2023-aisiais pažymime šio iškilaus žemaičio istoriko, rašytojo, švietėjo, vieno pirmųjų lietuvių tautinio atgimimo ideologų S. Daukanto (1793–1864) 230-ąsias gimimo metines. Iš čia pasukame į Vilniaus universiteto senųjų rūmų kompleksą. Vienas jo kiemelių taip pat pavadintas S. Daukanto vardu. Čia ant šiaurinės pastato sienos, viršum įėjimo į kiemelį, iš Kaišiadorių kilusio skulptoriaus Romano Kazlauskos (1937–2021) sukurtas S. Daukanto horeljefas (1979 m. autoriaus iniciatyva prie šios sienos buvo pri-

tvirtintas šio horeljefo modelis, o 2011 m. jis pakeistas bronziniu). Išsami autoriaus biografija yra pateikta „Kaišiadorių enciklopedijoje“ (adresas: https://www.kaisiadoriumuziejus.lt/enciklopedija/index.php?title=Kazlauskas_Romanas&redirect=no).

Universiteto S. Daukanto kiemelį puošia ir čia puikiai prigijęs iš S. Daukanto gimtojo Kalvių kaimo (Skuodo rajonas, Lenkimų seniūnija) 1979-aisiais, Universitetui švenčiant 400 metų įkūrimo sukaktį, atvežtas ažuolas.

Kitas šiam iškiliam žemaičiui skirtas meninis atminimo ženklas – Universiteto Šv. Jonų (Šv. Jono Krikštytojo ir šv. Jono apaštalo ir evangelisto) bažnyčioje. Tai skulptoriaus Gedimino Jokūbonio (1927–2006) sukurta ir 1979 m. prie bažnyčios sienos pritvirtinta S. Daukanto skulptūrinė lenta. Kitas plačiai žinomas šio menininko sukurtas paminklas taip pat yra skirtas žemaičiui – tai 1977 m. Kaune pastatytas paminklas iš Raseinių rajono Pasandravio kaimo kilusiam XIX a. pab.–XX a. pr. lietuvių romantizmo poetui, kunigui, prof. Jonui Mačiuliui-Maironiui (1862–1932). Mažeikių parke stovi G. Jokūbonio sukurtas paminklas 1892 metų, liepos 29 d. Mažeikių rajono Laižuvos miestelyje mirusiam čia klebonavusiam kunigui ir poetui Antanui Vienožindžiui.

Šalia Vilniaus universiteto ir Lietuvos Prezidentūros – Krašto apsaugos ministerija (Totorių g. 25). Prie pagrindinio įėjimo į ją – 1999 m. vasario 16-ąją, pažymint Lietuvos

Simono Daukanto skulptūrinės lentos Vilniaus Šv. Jonų bažnyčioje fragmentas. Skulptorius G. Jokūbonis. Nuotrauka iš RKIC archyvo

nepriklausomos valstybės paskelbimo dieną, atidengtas Šiaulių rajono Kurtuvėnų kaime 1970 m. gimusio skulptoriaus, patriotinių akcijų organizatoriaus Gintauto Lukošaičio sukurtas iš Palangos kilusiam Lietuvos karininkui, partizanų vadui, rezistentui, Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio tarybos prezidiumo pirmininkui, partizanų ginkluotųjų pajėgų organizatoriui ir pasipriešinimo Lietuvos okupacijai koordinatoriui, vadui Jonui Žemaičiui-Vytautui (1909–1954), kurį daugelis vadina ketvirtuoju Lietuvos prezidentu, skirtas didingas, ant aukštos kolonos stovintis biustas. Oficialus šio paminklo pavadinimas yra „Generolas Jonas Žemaitis“).

G. Lukošaitis – 2005 m. Šiauliuose atidengto paminklo, skirto 1880 m. vasario 27 d. Plungės valsčiaus Juodeikių kaime gimu-

(Nukelta į 24 p.)

Paminklas „Generolas Jonas Žemaitis“ Vilniuje, prie Krašto apsaugos ministerijos (skulptorius G. Lukošaitis). G. Savickio nuotrauka

Paminklas „Seserys“. Skulptorė D. O. Matulaitė. D. Mukienės nuotrauka

siam, Šiauliuose 1940 m. vasario 24 d. mirusiam Lietuvos teisininkui, advokatui, spaudos bendradarbiui, politikui ir visuomenės veikėjui Kazimierui Venclauskiui (palaidotas senosiose Šiaulių kapinėse).

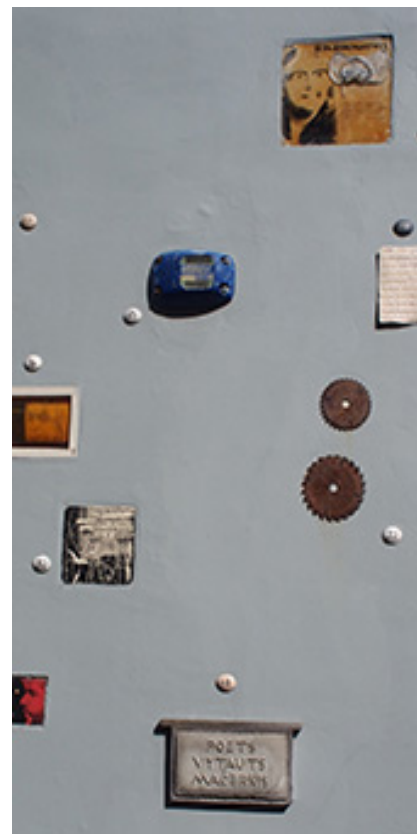
Šiaulių miesto centrinę aikštę puošia G. Lukošaičio sukurtas fontanas „Saulės diskai“. Šis skulptorius yra ir 2010–2011 m. Šiauliams sukurtų meninių akcentų „Stipruolis Nosys“, „Verkmas“ bei Algirdo Juliaus Greimo biusto autorius.

Vienas gražiausių Vilniuje esančių paminklų stovi Vilniaus senamiesčio skverelyje netoli Jaunimo teatro – prie Visų Šventųjų bažnyčios, Karmelitų ir Visų Šventųjų gatvių sankirtos. Tai – „Seserys“. Jis pastatytas 1995 m. ir yra skirtas kurį laiką šiame mieste gyvenusioms, kūrusioms seserims rašytojoms

Sofijai Ivanauskaitei-Pšibiliauskienei (1867–1926) ir Marijai Ivanauskaitei-Lastauskienei (1872–1957). Jų bendras literatūrinis slapyvardis – Lazdynų Pelėda. Šių seserų kūryboje svarbiausias buvo Sofijos vaidmuo. Paminklo autorė – 1942 m. Kelmės rajono Jukniškės kaime gimusi, jau daug metų Vilniuje gyvenanti ir kurianti skulptorė, pedagogė Daliutė Ona Matulaitė. Architektūrinę dalį suprojektavo architektai Jūras Balkevičius ir Rimantas Buivydas. Ant postamento – masyvios ir kartu grakščios, moderniai pavaizduotos dviejų iškilių moterų figūros.

Žemaitijos etnografiniame regione yra D. O. Matulaitės sukurtas paminklas „Aušra“ (jis 2003 m. atidengtas Šiauliuose ir yra skirtas pirmajam tautiniam lietuvių mėnraščiui (laikraščiui) „Aušra“, kuris buvo leidžiamas 1883 m. kovo–1886 m. birželio mėnesiais Tilžėje ir Ragainėje. Šiame leidinyje buvo paskelbta XIX a. pirmosios pusės žemaičių rašytojų, kultūros ir visuomenės veikėjų Dionizo Poškos (1764–1830) ir Simono Tado Stanevičiaus (1799–1848) kūrinių. Na o Vilniuje, Lietuvos Respublikos Seimo rūmų pagrindinį kiemą puošia 1973–2000 m. šios dailininkės sukurta dekoratyvinė skulptūra „Gražina“. Jos autorinių darbų yra ir daugelyje kitų Lietuvos vietų.

Skulptorių dėmesio Vilniuje yra sulaukęs ir iš Viekšnių (Mažeikių r.) kilęs prof. Mykolas Biržiška (1882–1962). 1915 m. Buvo įkurta pirmoji lietuvių gimnazija Vilniuje. Dabar tai Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazija. Jos kiemelyje stovi skulptoriaus Dariaus Bražiūno sukurtas paminklas šios gimnazijos įkūrėjams Mykolui Biržiškai,

Iš kairės: paminklas kunigaikštienei Birutei Vilniaus Birutės gatvėje. Nuotrauka iš RKIC archyvo; Vilniaus Literatų gatvės galerijos po atviru dangumi fragmentai. Ant šių sienų yra meno ženklai, skirti rašytojams Jonui Apučiiui, Simonui Taduui Stanevičiui, Vytautui Mačerniui ir daugliui kitų iškilių menininkų, jų kūriniais. D. Mukienės nuotraukos

Iš kairės: horeljefas ir memorialinė lenta, skirta 1915 m. Vilniuje pradėjusios veikti pirmosios lietuvių gimnazijos įkūrėjams P. Gaidelioniui, J. Basanavičiui ir M. Biržiškai. D. Mukienės nuotrauka; Paminklas, skirtas pirmosios lietuvių gimnazijos įkūrėjams. Skulptorius D. Bražiūnas. Nuotrauka iš RKIC archyvo

(Nukelta į p. 26

(Atkelta iš 25 p.)

mūsų tautos patriarchui Jonui Basanavičiui (1851–1927) ir pedagogui, visuomenės veikėjui Povilui Gaidelioniui (1870–1935). M. Biržiška šiai gimnazijai 1915–1922 m. vadovavo.

Pastatą prie J. Basanavičiaus ir Mindaugo gatvių sankirtos, kuriame iš pradžių ši lietuvių gimnazija veikė, ženklina minėto paminklo mini kopija (horliefas) kartu su memorialine lenta.

Nedaug kas žino, kad Vilniuje yra paminklas ir iš Palangos krašto kilusiai kunigaikštieni Birutei (mirė apie 1382 m. ar apie 1389 m). Čia ji įamžinta kartu su sūnumi – Lietuvos Didžiuoju kunigaikščiu Vytautu Didžiuoju (apie 1350–1430). Šis medinis paminklas stovi Vilniaus Žvėryno mikrorajone, netoli Vingio parko esančioje Birutės gatvėje – prie 4 numeriu pažymėto namo (vaikų darželio „Birutė“).

Keletas atminimo ženklų Vilniuje žemaičiams yra skirta ir didelio vilniečių bei sostinės svečių dėmesio sulaukiančioje Literatų gatvėje, kurioje 2011 m. gegužės 28 d. buvo iškilmingai atidengta galerija po atviru dangumi. Ji nuo 2008 m. menininkų puošiama jų sukurtomis plokštelėmis, kitais nedidelio formato objektais, skirtais meno žmonių kūrybai, jų atminimui įamžinti. Jie padaryti iš metalo, medžio, stiklo ir kitų medžiagų. Čia jau yra įamžintas iškilių žemaičių Mikalojaus Daukšos (1527–1613), Simono Tado Stanevičiaus (1799–1848), Motiejaus Valančiaus (1801–1875), Povilo Višinskio (1875–1906), jau minėtos Lazdynų Pelėdos, Marijos Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos (1877–1930), Jono Juškaičio (1933–2019), Vytauto Mačernio (1921–1944), Petro Dirgėlos (1947–2015), Juozo Erlicko (gimė 1953 m.), Antano Ramono (1947–1993), iš Rokiškio kilusios buvusios Platelių dvaro grafienės rašytojos Sofijos Tyzenhauzaitės de Šuazel-Guffė (1790–1878) ir kai kurių kitų iškilių plunksnos meistrų atminimas. Kasmet ši siena pasipildo naujais meno ženklais.

Vilniuje yra nemažai ir memorialinių lentų, ženklinančių pastatus, kuriuose gyveno, dirbo iškilūs žemaičių menininkai. Na o Antakalnio kapinių Menininkų kalnelyje – daugelio šiame mieste gyvenusių ir mirusių kūrėjų amžinojo poilsio vieta. Dalis Vilniuje gyvenusių bei kūrusių žemaičių menininkų yra palaidota ir kitose šio miesto kapinėse. Daugelio jų amžinojo poilsio vietą ženklina iškilių Lietuvos skulptorių sukurti antkapiniai paminklai.

VILNIAUS dailės akademijos TELŠIŲ galerija – PUIKI ERDVĖ kūrybiniams sumanymams REALIZUOTI

Vilniaus dailės akademijos (VDA) Telšių galerija veikia pačiame Telšių miesto centre esančioje Kęstučio gatvėje. Čia nuolat organizuojamos vaizduojamojo ir taikomojo meno parodos, įgyvendinami meniniai projektai, rengiamos paskaitos, kasmet vyksta mokslo metų pradžios ir diplomų įteikimo šventės, studentų darbų peržiūros, jų gynimai. Parodinėmis erdvėmis, kuriose naudojasi VDA bendruomenė bei kviestiniai kūrėjai, čia rūpinasi mažiau nei prieš metus dirbti pradėjęs, jaunųjų menininkų globėju jau tapęs galerininkas DONATAS REPEIKA ir parodų kuratorė EMILIJA GLOBYTĖ. Juos pokalbiui pakvietė VDA Telšių fakulteto komunikacijos specialistė DONATA KAZLAUSKIENĖ.

VDA Telšių galerijos pastatas (Kęstučio g. 3, Telšiai). UAB „Statmax“ nuotrauka

Donatas Repeika

Emilija Globytė

– *Papasakokite apie darbą VDA Telšių galerijoje. Kas lėmė, kad čia pradėjote dirbti?*

DONATAS: Esu žmogus, ne tik besidomintis menu, bet ir profesionalus kūrėjas (skulptorius), dėstytojas („dėstytuvas“), o dabar jau ir galerininkas. Mane visada domino parodinio gyvenimo užkulisiai: kūrinių atsiradimo aplinkybės, eksponavimo pasirinkimai, menininkų įkvėpimo šaltiniai. Galerija yra būtent ta vieta, kurioje tai gali sužinoti, pats patirti ir praplėsti savo profesines žinias.

EMILIJA: Ši galerija man yra kūrybinė erdvė, į kurią užsukusi sulėtinu kasdienybės greitį. Pradžiai Šiauliuose. Ten dažniausiai lankydavausi „Laiptų galerijoje“ ir „Šiaulių dailės galerijoje“. Nuolat žavėdavausi vykstančiomis parodomis, renginiais ir vis pasvajodavau apie galimybę atsirasti ne lankytojo pusėje. 2022 m. vasarą, kurią praleidau dirbdama Lietuvos dailininkų sąjungos (LDS) Klaipėdos galerijoje, atėjo suvokimas, kad galerija gali būti ta vieta, kur galėčiau realizuoti savo sugebėjimus. Esu dėkinga VDA Telšių fakulteto dėstytojai, LDS Klaipėdos skyriaus galerijos pirmininkei doc. Nerinai Poškutei-Jukumienei ir referentei Rosanai Lukauskaitei. Jos man suteikė galimybę iš arčiau susipažinti su galerijos veikla, parodų organizavimo ir koordinavimo principais. Ten susiformavo tvirtas

pagrindas tolimesniam žingsniui – iš naujo atrasti VDA Telšių galeriją. Atvykusi studijuoti į Telšius pasijutau taip, lyg būčiau namuose ir supratau, kad čia užsibūsiu kuriam tai laikui.

Mano studentiškas gyvenimo ritmas netrukus pasikeis – vasarą baigsiu VDA Telšių fakulteto Dizaino (baldų dizaino) studijų programą. Toliau savo kūrybinę kelionę planuoju tęsti kaip dizainerė, kūrėja ir parodų kuratorė.

– *Su kokiomis naujovėmis susidūrėte pradėję dirbti galerijoje?*

DONATAS: Į galeriją atėjau dirbti iš skulptūros, t. y. ne meno vadybos srities, todėl nemažai kas čia man buvo nauja. Niekas nepateikė „instrukcijos“, ką turėtų daryti galerininkas, todėl galerijos veiklos viziją teko formuoti pagal savo supratimą. Ilgai mąstyti neturėjau laiko, nes vos pradėjus dirbti reikėjo pasirengti meno galerijų mugei „ArtVilnius“ bei pirmosioms parodomis. Tada man buvęs bene svarbiausias iššūkis – 2023 m. parodinio plano sudarymas.

EMILIJA: Pernai spalį teko išokti į tikrą meno sūkurį: prisiėjo ne tik koordinuoti jau suplanuotas

(Nukelta į 28 p.)

parodas bet ir pagalvoti, apie atėinančių metų parodas. Galerijos darbo ritmas pakankamai intensyvus. Sėkmingos pirmosios parodos ir praėjusių metų spalio mėnesį Telšiuose startavęs pranešimų ciklas „Konceptijos“ man suteikė džiaugsmo ir energijos tolimesniems darbams.

– *Kokių savybių turi turėti galerininkas?*

DONATAS: Kadangi galerininkas veikia kaip tarpininkas tarp kūrėjo ir visuomenės, pirmiausiai jis turėtų gerai žinoti ne tik Lietuvos, bet ir kitų šalių meno scenos ypatumus, vyraujančias tendencijas. Neatsiejamas ir meninis žingeidumas: nuolatinis turimų žinių plėtimas lankant parodas, skaitant literatūrą, bendraujant su menininkais ir menotyrininkais. Be abejo, galerininkas turėtų būti ir geras vadybininkas. Ne visi menininkai geba save reprezentuoti, tad jis dažnai už menininką turi užsiimti jo veiklos, kūrybos, biografijos pristatymu platesnei auditorijai. Tiesa, VDA Telšių galerija, priešingai negu nemaža dalis kitų galerijų, neatstovauja pasirinktų menininkų, veikiau ji tik suteikia jiems erdves kūrybiniam sumanymams realizuoti.

– *Kokie iššūkiai laukia VDA Telšių galerijos darbuotojų?*

EMILIJA: Darbas galerijoje reikalauja tinkamo veiklų planavimo ir organizacinių gebėjimų. Mes nuolat komunikuojame su

2023 m. kovo 10–balandžio 1 d. VDA Telšių galerijoje veikusioje dailininkės, fotografės Vytautės Trijonytės kūrybos parodoje „Homo (Sovieticus)“

Paroda „Homo (Sovieticus)“ – apie individualios ir kolektyvinės atminties sąvokas bei asmeninio ir kultūrinio tapatumo reprezentacijas. „Homo (Sovieticus)“ tai ironiška aliuzija į tai, kokį žmogų norėjo sukurti komunizmo ideologija, ir kaip kraštovaizdis siejasi su socialine, politine istorija ir tampa mūsų egzistavimo ir veiksmų liudytoju. Šios fotografijos pasakoja žmogaus ryšį su žeme, kurią paveikė praeities istorijos, bei subtilų dviejų kartų – mano ir tėčio dialogą.

Vytautė Trijonytė

menininkais, parodų kuratoriais, deriname parodų datas ir įvairius jų rengimo niuansus. Dirbant galerijoje reikia kūrybiško pajautimo, atidumo detalėms, planavimo įgūdžių, gebėjimo sklandžiai komunikuoti, operatyviai reaguoti pasikeitus planams, o kartais – būti pasirengus net ir parodinių salių sienas perdažyti.

2023 m. kovo 4–balandžio 1 d. VDA Telšių galerijoje veikusios grupinės menininkų parodos „Ekzuvijai“ fragmentas

„Paroda apie mirtį, tačiau ne fizinę. Kalbame apie vidinį pokytį, leidžiantį atgimti iš naujo išsineriant iš seno.“

Parodos kuratoriai – jaunieji menininkai Ugnė Burvytė ir Artūras Manūkian:

„Kiekvieno menininko darbas gimsta iš skirtingų patirčių. Kūrėjas su kiekvienu darbu pakartotinai „nusimeta savo odą“ ir palieka ją gyventi savąjį gyvenimą. Su nauja mintimi ir jos įgyvendinimu užauga naujas sluoksnis, kuris atėjus laikui vėl nusimes. Pati paroda kaip išnarų rinktinė patalpinta į galeriją, lyg vabalėlių ekzuvijai degtukų dėžutėje“.

– Kokie dalykai galėtų „išjudinti“ meno rinką Telšiuose?

DONATAS: Manau, kad profesionaliojo meno sklaida ir edukacijos. Besikeičiančios meno tendencijos, idėjomis, o ne objektu pagrįsti kūriniai, meninin-

kų keliamas klausimas „Kas dar gali būti menas?“ daugeliui lankytojų kelia nepatogumo, neiškuomo jausmą, o kartais – ir atmetimo reakciją, todėl nenuostabu, kad žiojasi nemaža praraja tarp šiuolaikinio meno ir žiūrovo: tarp potencialaus

(Nukelta į 30 p.)

2023 m. kovo 4–balandžio 1 d. VDA Telšių galerijoje veikusioje grupinėje menininkų parodoje „Ekzuvijai“ (parodos dalyviai: Indrė Armanavičiūtė, Dovilė Bumbulytė, Ugnė Burvytė, Gaudrimė Driskiūtė, Pijus Dulskis, Emilija Globytė, Aleksas Grašys, Domyka Gulbinaitė, Uršulė Janavičiūtė, Gintarė Janulaitytė, Neringa Kalvaitytė, Deimantė Kiesutė, Matas Laužadis, Artūras Manukian, Ingrida Mockutė-Pocienė, Paulina Petrūnaitė, Nojus Žalys, Saulė Želnytė)

kūrinio ir jo pirkėjo. Pradėjusi dirbti išsikėliau sau uždavinį galeriją laikyti ne tik menininkams skirta ekspozicine erdve, bet ir tapti tarpininke tarp kūrėjų ir galerijos lankytojų, meno gerbėjų. Pradėjau organizuoti ekskursijas, pokalbiams, susitikimams su galerijos lankytojais kviečiu meno srities specialistus. Aišku, to neužtenka. Sėkmės ne tik nuo mūsų priklauso. Patys menininkai turėtų daugiau komunikuoti su vietos bendruomene. Keletas tokių bandymų buvo skulptoriaus Donato Jankausko Telšiuose organizuojamuose menininkų sąskrydžiuose, kai buvo kuriami skulptūriniai objektai ir instaliacijos miesto erdvėms. Į balkoną tarytum iš dangaus nusileidusi Žilvino Landzbergo „Nojaus arka“ ar ežere plaukiojanti Andriaus Ermino „Vieta Tavo reklamai“ tada patraukė net ir menu nesidominčius praecivius. Būta ir efemerinio meno bandymų, pavyzdžiui, ledo ar degančios šieno skulptūros prie Masčio ežero.

– *Kokia yra parodas lankanti Telšių publika? Ko trūksta, kad galerija „pagautų“ platesnį gyventojų (telšiškių / miesto svečių) ratą?*

EMILIJA: Trūksta gyventojų smalsumo ir noro suprasti šiuolaikinį meną. Labai lengva, paskendus savo gyvenimo rutinoje, į dabar kuriamą meną numoti ranka ir pasakyti, kad tai „nesąmonė“. Bet... Kaip yra pasakęs poetas Alfonsas Andriuskevičius, su meno kūriniumi reikia bendrauti jo kalba.

2023 m. kovo 10–balandžio 1 d. VDA Telšių galerijoje veikusioje tekstilininkės Žydrūnės Kriūkaitės (Juciuvienės) tekstilės miniatiūrų parodoje

Kviečiu praecivius bent iš smalsumo užsukti į galeriją, pirmiausia bent tam, kad susipažintum su jos erdvėmis, užmestum akį į ant jų sienų kabančius meno kūrinius ir pabendrautum su jais jų kalba. Jie perkelia mus į kitą pasaulį, praturtina, priverčia susimąstyti ir visai kitokiu kampu pažvelgti į savo kasdienybę. Džiaugiamės matydami, kaip dalis miesto gyventojų net savo darbo pietų pertraukų laiką skiria mūsų galerijos lankymui – čia užsukę susipažįsta su eksponuojamomis parodomis. Tikimės, kad galerijos lankytojų skaičius Telšiuose ir toliau didės, stiprės jų ryšys su meno kūrėjais. To siekiame daugiau bendraudami su lankytojais, sklaidydami mitus, jog galerija ar parodų atidarymai – ne visiems.

– *Kokie skirtumai ir panašumai tarp Telšių ir didžiųjų miestų (galbūt ne tik Lietuvos) meno galerijų?*

DONATAS: Didžiuosiuose miestuose, atsižvelgiant į įvairius žmonių interesus, poreikius, formuojasi įvairių krypčių galerijos, turinčios savo atskiras vizijas, reprezentuojančios skirtingas meno sritis. Lietuvoje šią tendenciją galime pamatyti Vilniuje. Pavyzdžiui, sostinėje įsikūrusi AV17 galerija orientuojasi į šiuolaikinio objekto, skulptūros ir instaliacijos meno pristatymus, Vilniaus grafikos meno centro galerijoje „Kairė-dešinė“ dažniausiai rengiamos vietinių ir užsienio grafikų, fotografų, tapytojų kūrybos parodos. Telšiuose gyventojų nedaug, ypač besidominčių šiuolaikiniu menu. Mūsų galerija mieste – vienintelė. Stengiamės, kad joje eksponuojami kūriniai aprėptų kiek tai įmanoma platesnio lankytojų rato interesus.

– Kokios sąlygos keliamos menininkams, norintiems eksponuoti savo kūrybą VDA Telšių galerijoje?

DONATAS: Telšių galerija yra VDA padalinys, tad jis pirmiausiai skirtas VDA Telšių fakulteto bendruomenės poreikiams ir čia kuriančių menininkų kūrybai reprezentuoti. Planuojant parodas pirmenybė teikiama Telšių fakulteto veiklai: studentų darbų peržiūroms, studentų ir dėstytojų parodoms bei kitoms iniciatyvoms. Kitų asmenų paraiškos dėl parodų organizavimo priimamos atsižvelgiant į siūlomų parodų koncepciją (ar idėja yra įdomi, originali, aktuali), kūriniių meninę vertę (ar kūriniai atliepia idėją, ar yra sukurti profesionaliai ir kt.).

– Koks yra šių metų galerijos veiklos planas – kokių parodų (instaliacijų, kt.) galime tikėtis sulaukti?

2023 m. kovo 23 d. VDA Telšių galerijoje vykusioje medicinos dizainerio Giriaus Antanaičio paskaitoje „Išorinė anatomija“

EMILIJA: Spektras platus. Šiomet pristatoma įvairių menininkų kūryba: fotografų, skulptorių, tekstilininkų, tapytojų, grafikų, dizainerių, metalo meno kūrėjų. Tęsime pranešimų ciklą „Koncepcijos“ (apie būsimus pranešėjus informaciją paskelbsime iš anksto).

Dėkoju už pokalbį! Linkiu Jums ir Jūsų kolektyvui sėkmės!

Emilijos Globytės ir Donato Repeikos nuotraukos

Vilniaus dailės akademijos Telšių galerijos paskyros „Facebook“ portale titulinio puslapio fragmentas (puslapio adresas: <https://www.facebook.com/telsiugalerija/events>)

Buvęs Kražių kolegijos dėstytojas Tomas Žebrauskas (1714–1758) – Vilniaus universiteto astronomijos observatorijos projekto autorius

Parengė Kazimieras PRUŠINSKAS

Tomo Žebrausko portretas. Dailininkas – Ignacijus Ernestas Eggenfelderis. Originalas saugomas Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje

XVIII a. Vilniaus aukštojoje visuomenėje garsėjo architektas, astronomas, matematikas, jėzuitas, kunigas, filosofijos ir laisvųjų mokslų daktaras, Vilniaus universiteto astronomijos observatorijos įkūrėjas Tomas Žebrauskas. Jis plačiai buvo žinomas ir tuo, kad pirmasis atskyrė matematiką nuo filosofijos mokslų, 1756 m. nustatė Vilniaus geografinę platumą – dangaus poliaus aukštį Vilnius mieste.

Rašytiniuose šaltiniuose nurodoma, kad jis gimė 1714 m. lapkričio 24 d. Žemaitijoje, tik nežinoma, kurioje vietoje. Yra ir kita jo kilmės versija, teigianti, kad jis galėjo būti kilęs iš Naugarduko

apylinkių. Mirė 1758 m. kovo 18 d. Vilniuje. Palaidotas Vilniaus Šv. Jonų bažnyčios rūsyje.

T. Žebrauskas mokėsi, žinias gilino keliose ano meto švietimo įstaigose. 1732 m. tapęs jėzuitu, 1732–1734 m. mokėsi prie Vilniaus Šv. Ignoto bažnyčios veikusiame jėzuitų noviciate (naujokyne). Iš karto po to apie metus laiko (1734–1735 m.) dėstė lotynų kalbos pradmenis Kauno kolegijoje. Toliau žinias gilino Vilniaus universitete (VU). Čia jis 1735–1738 m. studijavo Filosofijos, o 1740–1744 m. – Teologijos fakultetuose. Mokydamasis VU kartu ir dirbo: 1738–1739 m. buvo Kauno kolegijos lotynų kalbos gramatikos, sintaksės bei poetikos dėstytojas, o 1739–1740 m. dėstė Kražių kolegijoje (iš pradžių poetiką, vėliau filosofiją).

1743 m. T. Žebrauskas Vilniaus katedroje buvo išventintas į kunigus. 1745 m. jam suteiktas aukščiausias jėzuito vienuolio-profeso rangas. 1745–1748 m. savo pedagoginę veiklą tęsė Ilūkstės ir Babrusisko kolegijose. Iš čia sugrįžo į Vilnių ir 1748–1750 m. dirbo jėzuitų naujokyno ūkio reikalų vedėju. 1750 m. gavęs VU siuntimą, išvyko gilinti žinių į Vienos ir Prahos universitetus – mokyti matematikos bei susipažinti su observatorijomis. Prahoje jo mokytoju tapo žymus čekų astronomas, fizikas ir matematikas Juozapas Steplingas, su kuriuo T. Žebrauskas palaikė ryšius ir po to, kai 1752 m. rugsėjo mėnesį sugrįžo į Vilnių.

Du metai, praleisti Vienoje ir Prahoje, jam buvo didžiulis postūmis tolimesniems moksliniams ieškojimams, eksperimentams bei atradimams.

1752 m. lapkričio mėnesį, jau turėdamas nemažai pedagoginio darbo patirties, jis tapo VU matematikos kurso ordinariniu profesoriumi. Sakydamas inauguracinę kalbą T. Žebrauskas ištarė savo

garsiąją frazę: „Tik fizika gali išgydyti filosofiją“.

Pasak prof. Liberto Klimkos, tuo metu „mokslineuose tyrimuose jau buvo imta naudoti empirinę metodologiją; pats tas laikas diegti ją ir į universitetines studijas. Ogi dėstant fizikos pagrindus, tiesiog būtina turėti prietaisų rinkinį; tik tada aiškinamieji dalykai bus įrodomi, įsimintini. Vilniaus meistrai pagal profesoriaus nurodymus sugebėjo pagaminti pirmuosius fizikos įrenginius – dvi elektrines mašinas ir oro siurbį. Beje, fizikos bandymus T. Žebrauskas savaitgaliais demonstruodavo ir viešai, – tai netrūkų tapo krašto diduomenės pamėgta pramoga. Ypač visus žavėdavo elektros reiškiniai, kaip tuomet sakydavo – „pokštai“.

Dalis tokiose T. Žebrausko surengtose pramogose dalyvaujančių pasiturinčių didikų susidomėdavo jo moksliniais darbais, pasiekimais ir tapdavo VU rėmėjais. Vienas tokių buvo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės etmonas, Vilniaus vaivada Mykolas Kazimieras Radvila Žuvelė (1702–1762), 1753 m. Universitetui padovanojęs veidrodinį teleskopą. Dabar tai seniausias šioje observatorijoje turimas prietaisas. Jis eksponuojamas VU Baltojoje salėje.

1752-aisiais T. Žebrauskui buvo suteiktas filosofijos ir laisvųjų mokslų daktaro laipsnis. Tais pačiais metais jis pradėjo vadovauti VU matematikos katedrai. 1753-aisiais įsteigė VU fizikos ir astronomijos kabinetus, čia pradėjo kurti matematikos muziejų-kabinetą, kuriame buvo prietaisų, skirtų fizikos eksperimentams ir astronominiams stebėjimams, ėmėsi iniciatyvos reformuoti tikslųjų dalykų mokymą universitete.

T. Žebrausko paskaitos VU buvo išskirtinės ir itin mėgstamos, nes jis jų metu rodydavo įvairius su dėstoma disciplina susijusius eksperimentus, į juos įtraukdavo studentus.

Tarp žymiausių T. Žebrausko mokinių dažniausiai minimas astronomas, matematikas, buvęs VU rektorius, observatorijos vedėjas Martynas Počubutas (1728–1810) ir matematikas, fizikas, teologas, filologas, jėzuitas Kazimieras Naruševičius (1730–1803).

Teigiama, kad T. Žebrauskas mokėjo kalbėti ir rašyti lietuviškai. Tai liudija VU bibliotekos rankraščių skyriuje saugomi T. Žebrausko naujokyno laikų rankraštiniai moralinės teologijos kurso užrašai „Praxes“, kurių tituliname puslapyje yra lietuviškas įrašas. Užrašų viršelis liudija jo įgūdžius laisvai piešti barokines ornamentų ir architektūros formas.

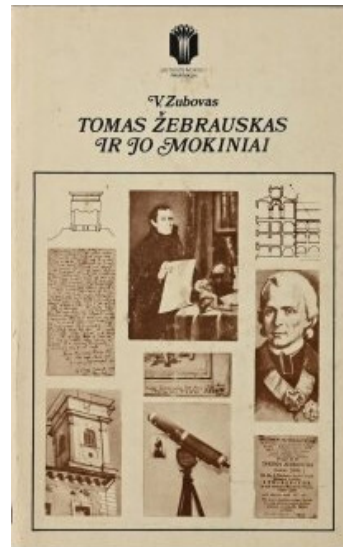
Elžbietos Magdalenos Oginskytės-Puzinienės (1700–1767) portretas. Dailininkas – Ignacijus Ernestas Egenfelderis. Originalas saugomas Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje

1753–1757 m. T. Žebrauskas buvo 1753 m. įsteigtos VU observatorijos, kurios statyba vyko 1752–1758 m., direktorius. Tas statybas jis pats ir pradėjo. Tapęs observatorijos vadovu, jis tais pačiais 1752-aisiais metais parengė šio barokinio stiliaus pastato, numatyto statyti virš VU (tada – Vilniaus jėzuitų kolegija) trijų aukštų šiaurės vakarinio korpuso, projektą, vadovavo observatorijos statybos darbams, parūpino observatorijai reikalingos įrangos. Kylantis antstatas buvo dviejų aukštų (ketvirtas ir penktas). Tai puošni Observatorijos salė (dabar Baltoji), o virš jos – nedidelė astronominių stebėjimų salė. Vykstant statyboms T. Žebrauskas vykdė ir astronominius stebėjimus.

Observatorijos statybos pagrindinė fundatorė buvo tiksliaisiais mokslais besidominti kunigaikštienė Elzbieta Magdalena Oginskytė-Puzinienė (1700–1767). Ji finansavo ir T. Žebrausko pirmąją stažuotę Londono Grinvičo observatorijoje.

VU observatorija – viena seniausių Europoje

(Nukelta į 34 p.)

Nuotraukose (iš kairės): T. Žebrausko moralinės teologijos kurso užrašų „Praxes“ viršelis (užrašų originalas saugomas Vilniaus universiteto bibliotekos archyve); Vladimiro (Vladžio) Zubovo knygos „Tomas Žebrauskas ir jo mokiniai“ (Vilnius, 1986 m.) viršelis; atvirlaiškio aversas, kuriame išspausdintas dailininko Gerardo Bagdonavičiaus 1930 m. nupieštos Kražių Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo pradėjimo bažnyčios (buvusi Kražių benediktinių vienuolyno bažnyčia) vaizdas (atvirlaiškio pozityvo originalas saugomas Šiaulių „Aušros“ muziejuje)

(anksčiau už ją Europoje veikė tik trys observatorijos). Iki T. Žebrausko mirties observatorijos statybos darbų nespėta užbaigti. Jo pradėtus darbus užbaigė Karlas Spampanis (1750–1783).

VU Baltosios salės portale yra išlikęs E. M. Oginskytės-Puzinienės portretas. Spėjama, kad jį nutapė Ignotas Ernestas Eggenfelderis. Čia ji pavaizduota rankose laikanti T. Žebrausko parengtą VU observatorijos projektą. To paties autoriaus nutapytas ir T. Žebrausko portretas. Jis saugomas Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje.

Kitas svarbus T. Žebrausko darbas – 1753–1755 m. lotynų kalba parengtos VU matematikos, geometrijos, trigonometrijos, astronomijos, mechanikos egzaminų programos. Jis garsėjo ir kaip pastatus projektuojantis bei statyboms vadovaujantis architektas. Kur jis įgijo architektūros mokslo žinių, vis dar yra paslaptis.

Kokie T. Žebrausko nuopelnai architektūros srityje?

1746 m. jis dalyvavo Baltarusijos teritorijoje statant Babruisko bažnyčią. Dirbdamas Vilniaus naujokyne rūpinosi nuo gaisro nukentėjusios Šv. Ignoto bažnyčios, kuri buvo rekonstruojama rokoko stiliu, atstatymu. Kaip jau minėta, T. Žebrauskas yra VU observatorijos pastato, taip pat ir jo puošnaus fasado projekto autorius. Jis dirbo ir rekonstruojant VU dabartinę J. Lelevelio salę. Pagal jo projektą per du aukštus čia buvo įrengta koplyčia, vėliau padalinta į du aukštus. T. Žebrauskas tiesiogiai dalyvavo kuriant Vilniaus Šv. Kazimiero bažnyčios altorius, remontuojant Vilniaus Šv. Jonų bažnyčią, vadovavo Latvijoje statant Ilūkstės bažnyčią (nėra išlikusi). Nuo 1757 m. jis rūpinosi ir Žadiškių (Baltarusija) kolegijos, kuri buvo dviejų aukštų su triaukščiais rizalitais, statyba. Ryškūs jo kūrybinio darbo pėdsakai ir Žemaitijoje. T. Žebrauskas suprojektavo Kražių Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčią (pastatyta 1757–1763 m.; mirus T. Žebrauskui, jos statyba toliau rūpinosi amatininkas Trečeris).

Kražių bažnyčia išliko, iki šiol yra veikianti ir viena garsiausių Lietuvoje (ją 1893 m. lapkričio mėnesį pasiaukojančiai gynė caro Aleksandro III įsakymui uždaryti bažnyčią pasipriešinę kražiščiai).

Išsami informacija apie šį iškilų žmogų 1986 m. Vilniuje išleista Vladimiro (Vladžio) Zubovo knyga „Tomas Žebrauskas ir jo mokiniai“. Įamžinant Tomo Žebrausko atminimą viena gatvė sostinės Tarandės rajone yra pavadinta jo vardu.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://www.vle.lt/straipsnis/tomas-zebrauskas> (žr. 2023-01-26).
2. *Jezuitų mokslininkas Tomas Žebrauskas, viešųjų ryšių veiklos pradininkas Vilniaus universitete*, Vilniaus universiteto biblioteka: <https://biblioteka.vu.lt/apie/naujienos/1133-jezuitu-mokslininkas-tomas-zebrauskas-viesuju-rysiu-veiklos-pradininkas-vilniaus-universitete> (žr. 2023-01-26).
3. Morta Baužienė, *Pasižvalgymas po senojo Vilniaus mūrus*, Vilnius, 2012, p. 148–150.
4. *Lietuvos integrali muziejų informacinė sistema*: <http://www.imis.lt> duomenų bazė.

Kas siejo Žemaičių vyskopus Antaną Domininką Tiškevičių (1692–1762), Joną Dominyką Lopacinskį (1708–1778) ir Vidaus reikalų ministerijos rūmus Vilniuje?

Žemaičių vyskupo Antano Domininko Tiškevičiaus portretas. XIX a. II p. Dailininkas J. Szyrma. Originalas saugomas Šiaulių „Aušros“ muziejuje, ŠAM D-T 525. Šaltinis: www.limis.lt

Vilniaus miesto centre, pietinėje Katedros aikštės pusėje, prie Pilies ir Šventaragio gatvių sankirtos stovinčiame viename gražiausių sostinės mūrinių pastatų dabar, kaip ir sovietmečiu, veikia Vidaus reikalų ministerija. Tarpukariu šiuo pastatu naudojosi kelios Vaivadijos įstaigos.

Čia – seniau buvusio Kapitulos kvartalo teritorija. Jai priklausė daugelis pastatų, stovėjusių dabartinių Šventaragio, Barbaros Radvilaitės, Bernardinų gatvėse bei Pilies gatvės pradžioje ir Skaipo gatvės pietinėje pusėje.

Morta Baužienė knygoje „Pašišvalymas po senojo Vilniaus

mūrus“ (Vilnius, 2012, p. 5–6) rašo, kad V. Drėma nustatė, jog „XVI a. viduryje Pilies ir Marijos Magdalietės (dabar Šventaragio) gatvių kampe stovėjo viena iš devynių Vilniuje buvusių Radvilų rezidencijų. Ją sudarė keletas uždarą kiemą supančių dviaukščių mūrinių pastatų. Vėliau pastatai atiteko Žemaičių vyskupsams, kurie juos valdė iki XVIII a. pabaigos. 1748 m. gegužės 7-osios gaisras nuniokojo daugumą Pilies gatvės pradžios namų. Praėjus dešimčiai metų po gaisro, Žemaitijos vyskupas Antanas Tiškevičius inicijavo rūmų perstatymą. Gyvendamas Luneville (Prancūzija), 1759 m. liepos–spalio mėnesiais šios statybos klausimais jis susirašinėjo su savo rūmų Vilniuje valdytoju Frideriku Perneru.“

Vyskupui A. D. Tiškevičiui mirus, Žemaičių vyskupų rezidencijos statybos reikalais užsiėmė Žemaičių vyskupas Jonas Dominykas Lopacinskis. 1940 m. šie namai buvo nacionalizuoti.

Antanas Domininkas TIŠKEVIČIUS

Antanas Domininkas Tiškevičius (lenk. *Antoni Dominik Tyszkiewicz*) – Žemaičių vysku-

Žemaičių vyskupo Jono Domininko Lopacinskio portretas. XVIII a. Dailininkas nežinomas. Originalas saugomas Šiaulių „Aušros“ muziejuje, ŠAM D-T 536. Šaltinis: www.limis.lt

pas, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajoras, didikas, *Leliva* herbo grafas, Baltojo erelio ordinu apdovanotas Abiejų Tautų Respublikos (ATR) valstybės veikėjas. Jis gimė 1692 m. Kalėnikuose (Lahoiske, Baltarusija), mirė 1762 m. sausio 31 d. Alsėdžiuose (dabartiniame Plungės rajone), palaidotas Varnių Šv. apaštalo Petro ir Pauliaus bažnyčios Vyskupų kriptoje.

Vyskupas buvo kilęs iš Lietuvos didikų Tiškevičių giminės Lagoisko ir Berdyčevo šakos. Tėvas – Emanuelis Vladislovas Tiškevičius Lahoiskis, motina –

(Nukelta į 36 p.)

A. D. Tiškevičiaus veikalo „Karališkasis kelias į dangų, arba Lenkijos karaliačio ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio šv. Kazimiero gyvenimas, aprašytas 1752 metais“ antraštinis lapas. Leidinys saugomas Lenkų mokslų akademijos Literatūros tyrimų instituto bibliotekoje

Sofija Venclavska. Žymūs ATR veikėjai buvo ir jo broliai – Kazimieras Tiškevičius Lahoiskis, Teodoras Tiškevičius Lahoiskis bei Mykolas Jonas Tiškevičius Lahoiskis.

A. D. Tiškevičius mokėsi Vilniaus akademijoje (dabar Vilniaus universitetas), čia jam 1713 m. buvo suteiktas filosofijos mokslų daktaro laipsnis. Teologiją studijavo dvejus metus. Į kunigus įšventintas 1715 metais. 1736–1740 m. ėjo Lietuvos didžiojo kunigaikščio kanclerio pareigas (jam buvo pavesta kuruoti dvasinius reikalus). 1739 m. liepos 20 d. paskirtas titulinis Menito vyskupu ir Kijevo vyskupo pagalbininku. Žemaičių vyskupu paskirtas 1740 m. rugsėjo 16 d. Šias pareigas ėjo 1740–1761 m.

Žemaičiuose jis garsėjo savo ganytojiška veikla, lankė parapijas, pamatęs, kad daugelis kunigų menkai išsilavinę, rūpinosi jų

švietimu, suorganizavo 3 mėnesių trukmės kursus Varniuose. Jis nustatė klierikams ir kunigams privalomas 7 dienų rekolekcijas, perkėlė Žemaičių kunigų seminariją iš Kražių į Varnius ir pavėdė vienuoliams pijorams globoti šią seminariją, pasirūpino, kad Varnių kunigų seminarijai būtų pastatyti nauji namai.

A. D. Tiškevičius Varniuose įkurdino vienuolius rokitus, leido įkurti seserų marijiečių vienuolyną, padalijo vyskupiją į 10 dekanatų, nustatė parapijų maldininkų kelionių į didžiuosius Šiluvos ir Žemaičių Kalvarijos atlaidus tvarką, suaktyvino šiuos atlaidus. Jo nurodymu visi kanauninkai ir prelatai turėjo dėvėti puošnius raudonus rūbus, ant krūtinės nešioti kryžius.

Jis taip pat pasirūpino, kad 1752 m. birželio 4–6 d. Varniuose vykusio diecezinio sinodo nutarimai būtų Vilniuje išspausdinti atskiru leidiniu – „Medininkų arba Žemaičių vyskupijos sinodas“ (*Synodus dioecisana Mednicensis seu Samogitiae*).

Parašė knygą „Karališkasis kelias į dangų, arba Lenkijos karaliačio ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio šv. Kazimiero gyvenimas, aprašytas 1752 metais“ (*Królewska droga do nieba, albo życie S. Kazimierza królewicza Polskiego y W. X. L., opisane roku 1752*).

Šis vyskupas garsėjo ir kaip bažnyčių statytojas – iš viso jis inicijavo 9 naujų bažnyčių statybą, tarp jų ir Žemaičių Kalvarijos (bažnyčia iškilo 1750 m.). Įsteigė altariją prie Mosėdžio bažnyčios.

A. D. Tiškevičiaus nurodymu vyskupo Jurgio Tiškevičiaus

palaikai buvo parvežti iš Prūsijos ir palaidoti Žemaičių Kalvarijos bažnyčios rūsyje.

1744 m. A. D. Tiškevičius apdovanotas Baltojo erelio ordinu.

Jonas Domininkas LOPACINSKIS

Jonas Domininkas Lopacinskis (1708–1778) – Žemaičių vyskupas, teisių mokslų daktaras, garsėjęs kaip talentingas žmogus, energingas ir uolus kunigas, nejęs į jokių kompromisus su kitatikiais. Jis gimė 1708 m. gegužės 9 d. Mstislavlio vaivadijos (dab. Baltarusijos Magiljavo sritis) Lopacino dvare, mirė 1778 m. sausio 11 d. Janapolėje (Telšių r.), palaidotas Varnių Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčios kriptoje.

J. D. Lopacinskis Vilniaus akademijoje studijavo filosofiją ir teologiją, o vėliau baigė Varšuvos Šv. Kryžiaus kunigų seminariją. Į kunigus įšventintas 1732 m. Tada grįžo į Vilnių ir čia buvo paskirtas Vilniaus kanauninku ir koplyčios rektoriumi prie katedros. Yra kunigavęs Kražiuose, Anykščiuose. Vilniaus kapitulos pavedimu jis važinėjo į vietinius seimelius, 1733 m. Varšuvos seime atstovavo Vilniaus kapitulai, jos pavedimu buvo nuvykęs tvarkyti reikalų ir į Romą. 1753 m. J. D. Lopacinskis tapo prelatu scholastiku. 1756 m. Vilniaus akademijoje jam buvo suteiktas mokslų daktaro laipsnis. Mirus Vilniaus prelatui, jam patikėtos Vilniaus prelato ir juristo, vyr. tribunolo nario mišrioms byloms vesti pareigos. 1755–1762 m. jis

buvo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didysis sekretorius. Vėliau dirbo Šiluvos parapijos klebonu. Vyskupas Motiejus Valančius „Žemaičių vyskupystėje“ rašo, kad „Šidlavos klebonas Jonas Dominykas Lopacinskis, matydamas savo parakvijos bažnyčią mažne jau griūnant, lig laiku prisidengęs kalkių ir plytų, metuose 1760 padėjo pamatus mūro bažnyčios“.

J. D. Lopacinskis Žemaičių vyskupu tapo 1762 metais. Šias pareigas ėjo 16 metų (iki pat savo mirties). M. Valančius jau minėjo „Žemaičių vyskupystėje“ pažymi, kad J. D. Lopacinskis „Pašvęstas į vyskupus, parbraukė į Varnius“.

Jis tęsė savo pirmtako A. D. Tiškevičiaus darbus siekdamas, kad būtų išlaikytas gyvas žmonių tikėjimas, kad šviestųsi visi kunigai, kad jie sakytų paprastiems žmonėms suprantamus pamokslus. M. Valančius rašo, kad: „Metuose 1765 vyskupas Lopacinskis visiems kunigams įsakė, kad nedėlios dienomis ne sakymus teigtų, bet sakytų pamokslus, žmonėms spėriai suprantamus. Liepė visiems kunigams važiuoti į Varnius dėl parodymo savo apšvietimo. Ką reikiant mokantiems veikiai leido grįžti namon ir dalyti žmonėms visus sakramentus, o nemokančius tol trukino Varniuose, kol priderančiai daiktų tikėjimo nepravoko“.

Būdamas vyskupu jis toliau rūpinosi Šiluva, siekė, kad ji būtų pripažinta pirmaeile šventove.

Žemaičių vyskupystėje J. D. Lopacinskio laukė daugybė darbų. Pamatęs, kad Varniuose klierikai gyvena aplūžusiame name, tais pačiais 1762-aisiais metais naujosios kunigų seminarijos pastato statybai paskyrė žemės sklypą, o seminarijos išlaidymui – 40000 auksinių.

Jo iniciatyva buvo perstatyti vyskupų rūmai Alsėdžiuose (Plungės r.), Varniuose marmuru papuošta katedra, pastatyta ne tik nauja mūrinė kunigų seminarija, bet ir vikarų bei choristų namai. Netoli Varnių esančiame Viržuvėnų kaime, kur plytėjo vyskupų žemės, jis pasistatė sau namus (rūmus), prie jų užveisė sodą, pasirūpino, kad iš Varnių į Viržuvėnus būtų nutiestas kelias, pastatyta pirmoji medinė Viržuvėnų Šv. Mykolo arkangelo bažnyčia (ji iškilo 1763 m.), 1774 m. Viržuvėnams suteiktos parapijos teisės, nustatytos jos ribos, į šią gyvenvietę perkeltas parapijos

Vidaus reikalų ministerijos pastato fragmentas 2023 m. D. Mukienės nuotrauka

centras. Einant metams šiam kaimui pagal vyskupo vardą prigijo Janapolės pavadinimas.

Vyskupaudamas J. D. Lopacinskis taip pat, kaip ir jo pirmtakas, nuolat rūpinosi naujų bažnyčių ir koplyčių, klebonijų statyba. Vyskupo rūpesčiu buvo pradėtos statyti Batakių, Budrių, Janapolės, Jokūbavo, Karklėnų, Konstantinavo, Luokės, Medingėnų, Mosėdžio, Nemakščių, Pagramančio, Pakražančio, Radviliškio, Rozalimo, Šaukoto, Ukrinų, Vaiguvo, Vainuto, Varnių Šv. Aleksandro bažnyčios.

Vyskupas mėgo gražią architektūrą ir skatino žmones visoje vyskupijoje statyti gražius namus.

J. D. Lopacinskio nurodymu kiekviename vyskupijos parapijos miestelyje buvo pradėtos steigti pradinės mokyklos.

Norėdamas geriau žinoti vyskupijos reikalus, klebonams liepė tiksliai ir išsamiai aprašyti savo parapijas. Ši kunigų surinkta medžiaga buvo pristatyta į Alsėdžius, kur gyveno vyskupas. Platų vyskupijos aprašymą J. D. Lopacinskis nusiuntė į Romą.

Jo rūpesčiu buvo plėtojama 1630 m. Žemaičių vyskupijoje įkurta „Krikščioniško mokslo brolija“.

Vyskupas skatino leisti religines knygas, rėmė jų leidybą, pats iš prancūzų į lenkų kalbą išvertė ir išleido dvi knygas istorine tema. Parašė 2 išsamias reliacijas Šventajam Sostui.

Parengė Jurgis Želvys

Žemaitiškų knygų biblioteką papildė JUSTINO KUBILIAUS „dā dongou nematont, bet žemē jau žėnont“

Šių metų kovo mėnesį geros žinios sulaukė poeto, eseisto ir literatūros kritiko Justino Kubiliaus kūrybos gerbėjai, žemaičių kalbos mylėtojai bei šia kalba parašytų leidinių skaitytojai – Regionų kultūrinių iniciatyvų centras išleido šio autoriaus knygą „dā dongou nematont, bet žemē jau žėnont“. Ją sudaro žemaičių tarme parašyti eilėraščiai ir 23 prozos paveikslai, autoriaus pavadinti stacijomis.

Knygos dailininkė – Deimantė Rybakovienė, redaktoriai: žurnalistė, knygų leidėja Danutė Mukienė ir kalbininkas Juozas Pabrėža, redaktorė-konultantė – literatūrologė Janina Riškutė.

Knyga išleista 300 egz. tiražu. Apimtis – 176 puslapiai. Spausdino UAB „Petro ofsetas“ spaustuvė Vilniuje.

J. Kubiliaus knygos „dā dongou nematont, bet žemē jau žėnont“ viršelis. Dailininkė D. Rybakovienė

J. Kubiliaus eilėraščiuose jo gimtasis Šiaurės vakarų kraštas tarsi sunkte prisisunkęs mitinės, istorinės, rupios gyvenimo atminties, o žmogus čia – ne-lyginant koks žemaičių žemės demiurgas, einantis kiaurai per laikus, tarsi iš naujo kuriantis, bet iš tikrųjų skausmingai kartojantis savo genties likimą, vis prasmegdamas kuršių (galbūt savo protėvių?) amžiuose...

Stacijose „Tomsė so žalės“, kuriose gausu aliuzijų į Kryžiaus kelio stotis, autorius, žvelgdamas į gimtinę jau tarsi iš tolo, lyg kokius šventus paveikslus išvysta brolių, tėvų, artimų žmonių, giminės senųjų gyvenimuose – ir šiapus, ir jau anapus, bet visuomet nutviekstus skaudžia gyvasties laikinumo šviesa, lyg iš Raštų atsklindančia.

Tarmė Justino Kubiliaus kūryboje (kaip ir gimtasis Kernų kaimas Mosėdžio parapijoje) – saugūs

namai, tapatybės vieta, savasties pamatas. Žmogaus gyvenimas, jo žemė, daiktai ir likimas čia kitaip ištariami; visa būtis, visa ją reginti dvasia čia tarmiška.

Literatūrologė prof. Viktorija Daujotytė knygos recenzijoje „...žemē jau žėnont...“ rašo: „Šiauriniai žemaičiai – pats žemaitiškumo santirštis, ryškiausios dvasinės sublimacijos, maždaug tarp Viliaus Orvido ir Romualdo Granausko. Dabar pridurčiau: ir Justino Kubiliaus. Atrodė, kad Granauskas savo tekstuose bus radęs tiksliausią žemaičių ir bendrinės lietuvių kalbos sąlytį: sintaksinį-intonacinį, su atsargiais žodyno įterpiniais. Bet yra ir tas kelias, kurį renkasi Justinas Kubilius, – čist žemaitiškā, kaip yra sakiusi Žemaitė. Kitaip parašyta, kitaip tariama ir autoriaus pavardė, vardas. Pirma pavardė, paskui vardas: Kobėlios Justins.

Žemaičiai kalba savo prigim-

ta kalba; kitiems (ar kitiems reikalams, taip pat ir dialektologijai) ji gali būti ir tarmė, ir patarmė. Su bendrine lietuvių kalba esam natūraliai suaugę, ji nėra dirbtinė, iš tų pačių šaknų.

Rašyti poeziją pačia artimiausia kalba yra gerai – ir poezijai, ir kalbai, ir rašančiam. Pirminis vienis. Kalba veikia išvien su gamta, darbais, daiktais, augalais, gyviais, su buvimu ir buvime. Kalbėti apie poeziją (bent man) lengviau bendrine lietuvių kalba. Abstrakčiam kalbėjimui sunkiau rasti tinkamų žemaičių sąvokų, raiškos būdų; nei fonetiniai, nei morfologiniai, juolab sintaksiniai vertiniai nėra gyvi, gyvybingi, kalbėjimui stinga tikrumo. Justinas Kubilius ir bendrine lietuvių kalba yra parašęs gerą poezijos knygą („Tėvas: nerimo formos“, 2001), ir filosofinių etiudų rinkinį „Prasmė – kaip gyvybė“ (2011). Tad ir kalbėjęs apie kūrybą bei jos

prasmę tarsi iš kalbinės distancijos. Ir žemaitiškai rašo iš sąmoningo pasirinkimo. [...]“

J. Kubiliaus knygą „dā dongou nematont, bet žemė ju ženont“ galima įsigyti elektroninėse parduotuvėse www.patogupirkti.lt, www.knygos.lt, Vilniaus knygyne „Akademinė knyga“ (Dominikonų g. 5), Regionų kultūrinių iniciatyvų centre (užsakymai priimami adresu zemaiciu@gmail.com).

Šiame žurnalo numeryje (p. 40–42) – keletas fragmentų iš Justino Kubiliaus knygos „dā dongou nematont, bet žemė jau ženont“.

Parengė Virginijus Baranauskas

J. Kubiliaus knygu „Tėvas: nerimo formos“ ir „Prasmė – kaip gyvybė. Straipsniai, esė, etiudai“ viršeliai

KOBĖLIOS JUSTĪNS

Kobėlios Justins – poets, pruozininks, literatūras kritėks. Gėmė 1954 m. lapkrėstė 2 d. Skouda rajuona Kernū kaime. Muokies Daukšiūs, Skouda Proncėškaus Žadeikė vėdorėnie muokikluo. 1978 m. pabėngė Vėlniaus universiteta Fėluoluogėjės fakolteta. Pu tuo vėinus metus muokiuojava Skouda rajuona Barstītiu vėdorėnie muokikluo, vuo paskiau isėkūrė Vėlniou. Metus padėrbė Fėluosuofėjės, sociuoluogėjės ėr teisės institutė, 1980 m. isėdarbėna leidikluo „Vaga“, tėn daug metu redagava kningas.

Eilieraštius raša nu muokiklas laikū. Pėrmūsius kūrėnelius paskelbė Skouda rajuona laikraštie „Mūsų žodis“. Žemaitėškā eilioutė, rašitė pruozo pradiejė žemaitiu kultūrėnė atgėmėma metās. Raša poemas, eilieraštius istuorėniam temuom, recenzou gruožėnės literatūras kningas. Vėns ėš pėrmūju žemaitėškā parašītu, paskelbtū ė platiausė žėnuomu anuo kūrėniū – eilieraštīu ciklos „Žemaitiu kapalė“.

2001 m. J. Kubėlios ėšleida sava poezėjės kninga „Tėvas: nerimo formos“. Anou litera-

tūras specelistā ivardėjė kāp vertinga ė savėta medėtacėnės lirėkas leidėni, atkreipdamė skaitītuoju diemesi i svarbi anuos skīrio, katrame ė paskelbtė žemaitėškā parašitė eilieraštė.

2011 m. solaukiem ė kėtuos J. Kobėliaus kningas – fėlosuofėniu straipsniu, etiudu, esė rinkėnė „Prasmė – kaip gyvybė“ (ėšleida „Versus Aureus“). Ana, anonsoudama tou kninga, rašė:

„Literatūros pasaulyje Justino Kubiliaus pavardė žinoma kaip gabaus literato, poeto (prieš kelerius metus išleistas poezijos rinkinys), daugelio kūrinių recenzento, palydėjusio į pasaulį ne vieną Debiutų serijos knygą. Ši straipsnių, esė, etiudų knyga – tarsi visos literatūrinės ir kūrybinės partirties apibendrinimas, sudedant į vieną visumą įvairiu laiku publikuotas medžiagas ir pateikiant skaitytojams. Prasmė – kaip gyvybė tai veikiausiai įsivaizduojamas mąstymo apie pasaulį, žmogų ir jo kūrinius horizontas, vertybinė nuostata ir laikysena, galiausiai – gyvybės adoracija ir gynryba, kartu gynryba dvasios, tokios gyvos, mįšlingos,

(Nukelta i 40 p.)

(Atkelta iš 39 p.)

efemeriškos, neretai niekinamos, tačiau tokios niekam neišvengiamos. J. Kubiliaus kūrybiniam braižui būdingas mąslumas, filosofinė minties raiška, tyrinėtojo troškimas smelktis į gelmę, savotiškas kūrybos absoliuto pripažinimas: „Vis pasitvirtindavo negailestinga tiesa: kaip, regis, nuolat keisdamasis, negali pasikeisti iš esmės – visi, matyt, turime savąjį suvokimo ir gyvenimo kodą... Sunkiai pakeičiamą savojo mąstymo likimą. Vis dėlto viena galėčiau paliudyti nepažeigiamai: tik kartu su autoriais ir su jų kūrinių galėjau suprasti ir tai, kas esu aš pats, kaip galvoju ir ką jaučiu. Kūriniai yra ne tik sukurti žmogaus – jie kuria ir kitą žmogų. Žinoma, ne vien kūriniai...“

Knyga turtinga ir turininga, atverianti gilius mąstymo klodus įtaigiu ir vaizdingu žodžiu, ryškiomis intonacijomis, paperka neabejingumu aplinkai ir gebėjimu į viską žvelgti būtiškąja prasme, iš visumos perspektyvos.“

J. Kobėliaus poezijės ir išspausdinta ę savaitraštie „Literatūra ir menas“, poema „Karlaičius“ – žurnalė „Nemunas“, ivairiūs kėtūs laikraštiiūs ę žornalūs, kninguos „Poezijos pavasaris“, žemaitėškas poezijės rinktėnie „Sava muotinu kalbo“ (Vilnios, 1998 m.), „Žemaičių kalba ir rašyba“ (Šiaulė, 2017), Žemaitiu gruožėnės literatūra antuoluogėjuo „Žemaitė = Žemaičiai“ (Vilnios, 2018 m.), „Blezdingas preaskleid žeidus“ (Skouds, 2019 m.) ę kt.

J. Kobėlios gėven Vilniou.

KOBĖLIOS JUSTĪNS. Kningas „dā dongou nematont, bet žemė jau ženont“ fragmentā

VI stacėjė. Ožmėršteis valonda

...vėn rūp parvažiavos nuėtė i senouji mamūnės gėvenėma. Kas tēp trauk – jug vėsus krūmalės, žuoliam apaugės, koukuozu čiesās šiferio parkluotās, dabā vieju jau nuplieštās stuogās, atsėloposiuom truobuos pieruom; tiktās klietė dā laikuos, liguo sakīdama sava stuorās 1889 metu roustās – čė bova didilis, sunkos, žmuoniū ę vėskuo pėlnus gėvenėms.

...rakėno muotinas idouto sunkio kaltėnio rakto truobuos duris, preminie lėpo trepiem ę nogara atkelo dungti – priš akis dėdėliausis muolė kamėns, pastuogies ęlsas vėsė anū rakondā, nuočinas, lobu vėdorie – grūdū mėigas, auliū magazinā so kuoriū riemās, dā kvepontės vaško... Šėik tėik nejauko – liguo būtiuo i svetėma laika ilindės, isivuo gės... Pu kuojiem spaliūs kažėn kas trakšteliėjė, pakelo – lėnū braukto vė. Kas duo lėngvoms, skiaustoms, ronkėnas truopnoms!

Tievs, papunis, vuo gal ę Jūzapa Proncėškos:

Atėkėt
i puomietė vėsė,
katrėi esat prisidiejė darbās,
sunkė valonda goudė, katrėi,
marams ę karams pasibėngos,
glaudieties, karto kintiejuot,
tėkuot pri ronkas,

dalgė,
i sukėlėma
diel laisvės ę žemės,
musintās, jau nebėsėt,
nebspindiesėt saulie
pri Darbienu,
dabā
vuobilies mėrkstat,
gėrgždat pastuogies ikabintė,
rūdiejėt ę nebnuorėt
ož svetėmus mėrtė,

spragėlā,
kuo nusimėnė,
kuo galvelės nukabėnė

spraudaties i rejės kertė,
nebijuokėt – nieks nebjims
rekrūtās i muziejo,
atmėnat,
kāp dūzgiat,
kāp zvimbiet,
išoktė vaikiu ronku,
kāp rugi mušiet
par stėibus,
par varpas, par galvas,
bet mėrtėnuos kaltėis
ę čė neveizo –
vėskas bova diel dounas,

kėrvė,
kaltā ę groužtā,
ablė, leistovā, skaptā,
pjūklā, siaurėijė pjūklelė,
kāp jūs apsėleiduot,
atšėpuot,
bėjuoties ronku
ę vėn i vazaunė lendat,
a ni sarmatas nebtorėt,

jug matuot –
klietės sāsparas
senė paleistas,
stuogā prakiorė,
mergū numintė slėnkstė,
mėsuos vana kamaruo
par siūlės varv –
je tuoliau tēp,
paleisėt Kernus viejės,
aš pats ešėsio
pu metu gala,

matarā,
vītovā ē staklės,
šliedelės, ratā, ratelė,
dā mintovā, lėnū šokas,
dā koltovės, skėitā,
lėngvė lėipas luopėšėlė
ē vėsas jūsa
kaustītas ē kaltas,
tašītas, skaptoutas ē druožtas
eglės, oužoula, ousė,
epošės, kleva
dūšėlės,
atėkėt,
pri žmuoniū glauskities
ožmėrstėis valonda
vardās bėndrėnės.

VII stacėjė. Kas gėntėis – gėntė

[...]

...ėjė jau ketvėrtėijė nepriklausomībės metā. Parvažiavės i Kernus, tieva radau kažkuoki sumėnkusi ē be siluos. Muotina atruodė nusimėnusi, beveik nesirokava ē nieka neklausiniejė. Ana vėsomat tēp: je kas – nutėlst, savie vėsoku laika, žuodė neišdausi. Tievs, daugiau veiziedamuos i asla ē tik retkartės pakeldams akis i longa, vākštīuojė pu truoba, liguo kou sunkė mėslėjė... „Gal nuvažioukiav, Justi, i Pastauninka? Mėmgaudienė sakė, ka dā rauduonėkė dīgst...“ Paklausė tēp ramė, kad tas ramoms aiškė turiejė dėdėliausi neramoma ē rūpiesni pakavuotė;

...mona ne tēp senė dā ož roblius pėrkta „Maskvīčiu“ palėkuov pakanalie unt pažvīrouta kelalė Valaku pusie. „Dā mažė būdamė tūs Pastauninka epušīnūs liōbam rauduonėkius rinktė. Vedo so bruolio Lekšio, dā Skaras, Jonkaus, Šakėnė vākā... Ė lig pat šiulolė tebie grībingė...“

„Dikuo uns mon tou pasakuo, – pamėslėjau liguo kou nujausdams, – nikomat nebova par daug okatlīvus sava vaikīstė prisimintė.“ Ė šėp žėnuojau, kad auga anėi ketorė bruolė, kad anū mama, vuo mūsa mamalė, valog savėm Šmėtalė Duomėcė, bova vėsā be svėkatas, kad anū tievs, je, mūsa buočios Alėksandros, plīnuo vėituo Valakūs, krovėnā dėrbdams, gīvenėma isitaisė, budinkus išsistatė... kad pu kara uns ož miškiniu riemėma septīnis metus lagėriūs atpīlė, vuo grīžės jau koukuozus rada – ni žemės, ni gīvuoliu, ni nieka bovosė... Ta vėrė šnapšė, andeliuojė ē pats anou retā prasīblavīdams gierė...

Ne tėik vedo grībavuov, kėik žuodiu rokundā ėiškuojuov...

„Kažėn dėlkuo tus epušīnus Pastauninko vadėn?“ – paklausiau tieva, nuorintās ē pats numaniau, bet nuoriejau anuo aiškėnėma išgėrstė. „Tėkrā nežėnau, bet valakėnė ėe lig pat koukuozams atsirondont sava gīvuolius ganė. Ė priš kara, ē par kara, dā kelis metus ē pu anuo... Eso ėr aš ėe ne vėina karta paskou karviu oudėgas vākštīuojės, ka eilie mums liōb priės. Kernėškė turiejė bėndras ganīklas kėtor – Mėšutie, artiau sava suodus... Tėn jau daugiausė eglės ē pušis, vėns kėts ėr oužoulus aba ousis pasitaika, sakont, jau tėkra medė...“ Ė apėnt mon keists pasiruodė tas anuo pasakuojėms – jug tou aš ne bluogiau nego uns žėnuojau...

...jau neatmėno, korės metās, prisirinkė do bolvėnius krežius grību, daugiausė jaunū rauduonikiu, patraukiem eš Pastauninka nomėi tėisiau par Mėšotė. Tievs vedom so bruolio dā paruodė Minkiu kieli, krūmalīu ē jaunū miediu jau beveik suvėsam užgruobta, žuolīem ap-

(Nukelta i 42 p.)

augusi, leduos iveizama. Seniau tou kelio kernėškė ė kėtū suodū žmuonis liōbou teisė par mėškus važioutė i Švėntoujė minkiu ė kėtuokiuos šviežiuos žovėis parsivežtė, beveik dvėgūbā artiau ėšėtou nego kelės par Lėnkėmus ė Darbienus – tiktā aple dvėdešimt kiluometru esou teisė par mėškus lig jūras... Nedėdėlė išmaniau, a tas tuolėi, a vėsā ė pat ĩr. Mon tuokart galiejė būtė kokėi šešė, vuo bruo-liou Kastiou– aštounė.

Vėskas atruodė keistā ė paslaptīgā: ė tas kels, liguo kuoks didilis orvus, krūmaliu ė jaunū miediu šakuoms vėrš anuo susijungos, ė ta kažkamė pri jūras esunti Švėntuoji, ė tėi anuos žvejė, katrėi ėš vakara išėt i jūra, ka par nakti mėnkės ė kėtas žuvis gaudītoms, vuo rītmetie saulė tekont grīžtom i sava smėltė jau ožnešama ousta ė tən žmuonims, ėš artiau ėr ėš tuolėi atvažiavosėms, anas pardavuotom... Mums šalėp vėns kėta par aukštus ė jau aprodavosius mielīnuojus brendont, liguo kas būtom ož ronkas nutvierės ė sulaikės.

„Nejudiek!“ – tilė, bet griežā pasakė tievs. Ož puoruos žingsniu nu monės, susisokusi i kuokės tris rinkės, idėinuojosės saulės atuokaituo guliejė rainuojū ė jau šnīpšdama kielė sava galva... Tuokė staigoma dā nebovau matės ė daugiau nikomat nebmatau: tievs kap žaibs šuoka unt anuos ė par kelis mērksnius sava kėrzavėnės joudā sutripė i žemė. Kad eso išgelbiets – tėik ta aš toukart supratau, bet liguo kuoki karšta sruovie vėsa parlėijė ė kėts, dā ne tuoks aiškos, supratėms: uns ĩr mūsa tievs, uns nikomat neleis, ka mums kas nuorintās negerā atsitėktom, ė dieltuo nepagailies ne tiktā savės, bet ė kėtū... Kažėn, a jau toukart pajotau, kad tas staigos, nikuo-kiuos sīluos nesulaikuoms drousuos ė valės pliūpsnis reiškė ė tou, ka nu šiuolė beatsirondunti mona valė vėsomat būs tieva valie... A pasikeitėms ivīks tiktā liguo kuokemė Švėnta Rašta paveikslė: aš, sugrīžės pu ėlgū nebovėma mienisiu, plauno mūsa truobuo jau sunkė sergontem tievou kuojės, vuo mona, kap tuo sūnaus paklīdielė, ašaras papt papt krimt i tou bliūda vundini ė unt tū anuo kap puopierios baltū ė sunikusiu kuojū...

...vuo dabā begrībaudamo nuklīduov i tuokė vėita, katruos ne tiktā aš, bet ė tievs negaliejė atpažintė, nuorintās ėš netuolėi sunkė pradundontė traukėnė aiškė supratuov, ka esav pri gelžkelė, kažkor pri Paloknės. Žemė pu senuom ė aukštuom epušiem bova

vėsa išplėkusi, beveik be žuolies, apkrėtusi pajoudavosės ė ė pat pūnontės lapās, bet bova juntams ėr aštros senū – gal jau ė povėnė pažeistū – epošiu žėivies kvaps... Kažkuoki dėdėlė nīki, suvėsam negīva vėita, vuo ka dėina jau i vakara krīpa ė dā apsiniaukusi bova – jau ė nejaukos baugoms jiemė. Bovuov kap reikėnt prisivākštīuojosio ė jau nuvargosio, dieltuo, nenuoriedamo siestėis unt tuos jouduos ė plėkuos žemės, sutūpiev parūkītė...

„Tas skausmos nier tuoks, ka negalietumi anuo iškintietė – liguo kas vėsa laika mėita i nogara iriemės laikītoms... Tik retkartės stėprieu sujem...“

„Dikuo uns tuo negaliejė pasakītė nomūs? – mėslėjau vedom grīžtomt ėš Daukšiū, kor jau privatiuo krautovelie nusipėrkuov plieškelė baltuosės ė ketėnuov vakarė anou sugertė. – Kam reikėjė važioutė i tus grībus, i tou Valaku Pastauninka?... Gal tuos prigimtuos vėituos, kamė nu mažū dėinū kuožnos taks, takielis, kuožnos miedis ė krūmalis žėnuoms ė pažīstams ĩr, anam daug lėngviau ė paprastiau bova pasakītė? Kāp kad liguo tik so sava muotina, tik so sava žemė esont...“

Toukart dā nebovuom senajemė mamūnės gīvenėmė radė tuos bīluos dokomėntu, kāp kernėškė sava bendruos ganīklus Mėšutie konėgākštė Buogdana Iriniejievičiaus Ouginskė medius kėrta, kāp ėiškuodamė teisībės lig pat Senata Peterburgė nuėjė, bet vėstėik turiejė dobolta tū miediu vertė atlīgintė ė dā tiurmuo pu do mienėsius ė dā daugiau atsiedietė... Bet ne tėi dalīkā mon pasiruodė patis svarbiausė, vuo pavardės – anuos vėsas tuos patės kap ė mon augont Kernūs gīvenosiūju, kap susiedu, kap kėtū pažīstamu...

Ė vardās anėi bova beveik tokės patės. Kāp anėi, tuos dėdėlės šeimīnas, turiejė būtė augtėnā suaugė so tou sava žemė, ka nu pat Valaku reformas (Daukšiū dvara invėntuoriūs apėntās tuos patės pavardės!) par šimtus metu niekor nepajudiejė, liguo kuokėi gīvė kerā ė pleties, vės stėprieu i ton joudžėmi isikėbdamė... Teisībė, ė Kernū vards kalbuo tor daug bėndra so šaknim, so miediu kerās, vu kernos žmuogos – tas, katras, nuorintās ė mėnks būdamas, dėktė, nepajodėnamā liguo kers stuov... Ta ne dėdėlė dabā ė besuprasi, a tėi žmuonis tou sava žemė valdė, a ta žemė anus tēp stėprė laikė apkabėnusi, kad ė kap kaliejėms, bet karto ė kap muotina galiejė anėms būtė. [...].

Šiomet tarp apdovanotojų Gabrielės Petkevičaitės-Bitės medaliais „TARNAUKITE LIETUVAI“ – ir grupė Žemaičių krašto žmonių

2023 m. Gabrielės Petkevičaitės-Bitės medaliu „Tarnaukite Lietuvai“ laureatai kartu su Lietuvos Respublikos Seimo pirmininko pavaduotoju Jonu Jaručiu ir Panevėžio miesto meru Ryčiu Mykolu Račkausku

2011 m. balandžio 13 d. Lietuvos Respublikos Seimas, pagerbdamas iškilios rašytojos, visuomenės veikėjos Gabrielės Petkevičaitės-Bitės (1861–1943) asmenybę, valdybos sprendimu įsteigė apdovanojimą – G. Petkevičaitės-Bitės atminimo medalį „Tarnaukite Lietuvai“. Jis skiriamas visuomeninėje veikloje aktyviai dalyvaujantiems ir savo darbu pavyzdį kitiems rodantiems žmonėms. Šiuo apdovanojimu siekiama skatinti Lietuvos visuomenę dirbti valstybės labui ir jos gerovei, reikšti ir įgyvendinti pozityvias idėjas, brandinančias visuomenės pilietiškumą, tautinę savimonę ir kultūrinį sąmoningumą.

Kandidatus Gabrielės Petkevičaitės-Bitės medaliu „Tarnaukite Lietuvai“ apdovanojimams gali teikti Lietuvos savivaldybės, visuomeninės organizacijos, kiti juridiniai bei fiziniai asmenys. Laureatus išrenka Lietuvos Respublikos Seimo patvirtinta Gabrielės Petkevičaitės-Bitės medaliu „Tarnaukite Lietuvai“ kandidatų vertinimo komisija. Žmogus tokį apdovanojimą per savo gyvenimą gali gauti tik vieną kartą.

Lietuvos Respublikos Seimo apdovanojimo Gabrielės Petkevičaitės-Bitės atminimo medaliu „Tarnaukite Lietuvai“ nuostatai, kandidato anketa skalbiama Seimo interneto svetainėje (adresas: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35612&p_k=1).

Kasmet kovo 30-ąją, minint G. Petkevičaitės-Bitės gimtadienį, Panevėžyje vyksta iškilminga medalių įteikimo ceremonija. Ne išimtis buvo ir šie metai. Šventė vyko Panevėžio dailės galerijoje. Renginio metu medaliai įteikti 16 laureatų:

Už filantropinę veiklą, ypač jaunų žmonių saviraiškos skatinimą ir rėmimą, apdovanotas Anykščių jaunimo klubas, Danutė Krikščiūnienė, Anzhelika Ibrahimova ir Virginijus Strolia.

Už parlamentarizmo tradicijų puoselėjimą, pilietiškumo ir demokratijos skatinimą medaliai įteikti Virgilijui Juozui Čepaičiui, Artūriui Grigucevičiui, Jolitai Kuncaitei ir Arnei Zmitrai.

Už savanorystės kultūros sklaidą Lietuvoje tokiu pat apdovanojimu pagerbtas Arvydas Ašmonas, Zita Lukošūnienė, Leonarda Daujūtė-Šarakauskienė ir Juozas Žitkauskas.

Už visuomeniškai aktualią publicistiką, ugdančią tautiškumą ir dvasines vertybes, medaliai įteikti Danutei Mukienei, Joanai Vigai Čiplytei, Vytautui Mykolui Almaniui ir Jurgiui Usinavičiui.

Tarp apdovanotojų yra keletas iš Žemaitijos kilusių ar šiame krašte gyvenančių, dirbančių laureatų.

Vienas jų – viešosios įstaigos „Atrask Raseinius“ direktorius, Raseinių Šaltinio progimnazijos mokytojas ir gidas Arnas Zmitra.

Lietuvos Respublikos Seimo išplatintoje informacijoje pažymėta, kad Arnas – „Jaunas istorijos mokytojas, Meilės Lukšienės premijos laureatas, po studijų sugrįžęs į savo mokyklą, ir ne tik Šaltinio progimnazijai, bet ir visiems raseiniškiams atveria gimtojo krašto istorijos klodus. 2016 m. dalyvavęs

(Nukelta į 44 p.)

Anzhelika Ibrahimova

„Misijoje Sibiras“ tęsė ją ir toliau: pasakodamas apie tremtį aplankė 100 mokyklų, savo asmeniniu pavyzdžiu skatina moksleivių pilietiškumą ir patriotizmą. Lietuviybės ugdymu rūpinosi dirbdamas Romos ir Melburno lituanistinėse mokyklose, savanoriaudamas Manaus mieste Brazilijoje mokė liūšnų vaikus anglų kalbos. Arnas telkia raseiniškius rūpintis krašto piliakalniams, kultūros objektams, juos atkuria, tvarko, įpaminklina. Ypač daug dėmesio jaunasis mokytojas skiria Raseinių krašto žydų atminčiams. Arno galva nuolat pramušta naujais sumanymais, kuriuos jis, pasitelkęs kitus, beveik visada įgyvendina: įrengė Kukučio skverą, pastatė paminklą Covidui, apjuosė „Žemaitį“ trispalvėmis. Arnas Zmitra – neužsidarantis savo klasėje mokytojas iš pašaukimo.“

Arnas gimė 1993 m. birželio 16 d. Raseiniuose. Čia baigė Šaltinio vidurinę mokyklą. Vėliau studijavo Vilniaus universiteto Istorijos fakultete, kur 2016 m. įgijo kultūros istorijos bakalauro kvalifikacinį laipsnį ir pedagogo kvalifikaciją. Tais pačiais metais baigė ir gidų kursus, įgydamas gido kvalifikaciją. Studijas tęsė

Vytauto Didžiojo universiteto Menų fakultete, kur 2018 m. įgijo paveldosaugos magistro kvalifikacinį laipsnį.

Pedagoginį darbo stažą skaičiuoja nuo 2015 metų. Iš pradžių (2015-aisiais) dirbo Romos lituanistinės mokyklos „Bitutė“ mokytoju, 2016 m. su pertraukomis – Raseinių Šaltinio progimnazijos istorijos mokytoju, 2017 m. – Prezidento Jono Žemaičio gimnazijos istorijos mokytoju, 2018 m. – Melburno lituanistinės mokyklos „Baltija“ mokytoju, o 2019 m., kaip jau buvo minėta, 6 mėnesius pagal AIESEC programą savanoriavo Manaus (Brazilija) priemiestyje.

Aktyviai dalyvauja visuomeninėje ir politinėje veikloje: yra Raseinių rajono jaunimo reikalų tarybos narys, nuo 2015 m. – Lietuvos liberalaus jaunimo narys, dalyvavo projekte „Misija Sibiras‘16“. 2015–2018 m. buvo Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdžio Raseinių skyriaus narys, ėjo pirmininko pareigas, 2019 m. Tais pačiais metais įstojo į Lietuvos laisvės partiją.

2017 m. pavasarį jis tapo VšĮ „Atrask Raseinius“ direktoriumi, o Meilės Lukšienės premijos laureatu – 2019 metais.

Panevėžyje vykusio renginio metu itin gausių plovimų sulaukė G. Petkevičaitės-Bitės medaliu apdovanota Anzhelika Ibrahimova. Ji – karo pabėgėlė, Azerbaidžane gimusi Ukrainos pilietė, šiuo metu gyvenanti Gargžduose. Apdovanojimų ceremonijoje pagarsinta, jog ši atjautos ir tolerancijos mokytoja, „įkūrusi visuomeninę organizaciją „As-terics“, jaunimą moko pažinti ir suprasti kitą, kitokį, ypač karo

Arnas Zmitra

žaizdų paliestą jauną žmogų. Rengdama bendras ukrainiečių, lietuvių ir lenkų vaikų stovyklas Anzhelika globoja ukrainiečių karių vaikus, apgaubia juos atjauta, brolyste, meile. 2022 m. kovą iš Charkivo su Raudonuoju kryžiumi į Gargždus ji atvyko taip pat su grupe vaikų. Anzhelika jau nuo 2014 m. rūpinasi Ukrainos kariais, jų rehabilitacija ir gydymu Europoje, tad Ukrainos Prezidento apdovanota medaliu „Už drąsą ir pasiaukojimą“, ordinu „Už nuopelnus“. Anzhelika Ibrahimova gyvena pagalbos ir tarystės artimui priederme.“

Pagal patobulintą Lietuvos etnografinių regionų žemėlapi žemaitiško Jurbarko rajono Smalininkų seniūnija yra priskirta Mažosios Lietuvos etnografiniam regionui, tad šioje vietovėje savo veiklą plėtojantis Arvydas Ašmontas – Mažosios Lietuvos gyventojas. Bet kuriuo atveju, pasak šį jauną vyrą apdovanojimui pasiūliusių kraštiečių, Arvydas ne tik „serga“ Smalininkais ir kone kasdien kuria „planus, kaip

Iš kairės: Danutė Mukienė, Vytautas Mykolas Almanis ir Arvydas Ašmontas

ši panemunės miestelį paversti kurortu, su senu sielininkų uostu, mažomis kavinukėmis“, jis kartu yra ir savo rajono žmogus. Puičiai jo veiklą apibūdina renginio metu pagarsinti šie žodžiai: „Arvydas ne tik svajoja, bet ir veikia: ant uosto pylimo jau dešimtmetį plazda Lietuvos trispalvė, kasmet rudenį nuleidžiama ir įteikiama pilietiškiausiajam jaunajam smalininkiečiui. Sutelkus bendruomenę sutvarkyta miestelio aikštė prie kultūros centro, kapinėse įrengtas vandentiekis, kaip savo prižiūrima Smalininkų parko veja. „Daug ką galime padaryti patys, o ne laukti, kol valdžia padarys“, – sako nepaįstantis Arvydas Ašmonas, šeiminiškai besirūpinantis miesteliu kaip savo kiemu.“

Už visuomeniškai aktualią publicistiką, ugdančią tautiškumą ir dvasines vertybes G. Petkevičaitės-Bitės atminimo medalis „Tarnaukite Lietuvai“ įteiktas ir žurnalistei, knygų leidėjai, el. žurnalo „Žemaičių žemė“ redaktorei bei to paties pavadinimo interneto svetainės www.zemaitiuzeme.lt kūrėjai ir administratoriui Danutei Mukienei, 1999–2021 m. dirbu-

siai Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje. Išsami informaciją apie ją yra pateikta interneto svetainės „Žemaičių žemė“ skyriuje „Personalijos“ (prisijungimo adresas: <https://zemaitiuzeme.lt/personalijos/danute-mukiene-ramonaite/>).

Tarp garbių, medaliu „Tarnaukite Lietuvai“ šiemet apdovanotų Žemaitijos krašto žmonių yra ir savo darbais, kūryba Akmenę garsinantis Vytautas Mykolas Almanis. Medalių įteikimo ceremonijoje pagarsinta, kad jis – „Miškininkas, gamtosaugininkas, keliautojas, tyrinėtojas, rašytojas, visuomenės veikėjas ir dar daugybe talentų Dievo apdovanotas. Jeigu reiktų dviem žodžiais apibūdinti poną Vytautą, tikriausiai pirmasis žodis būtų sodintojas, pasodinęs devynias galybes kedrų Altajuje, apsodinęs ažuolais savo tėviškės viensėdį, įveisęs tradicinių lietuviškų veislių obelų sodą. Antrasis žodis – rašytojas, devynių knygų autorius, kuriam svarbiausia išgirsti ir suprasti gimtosios žemės kalbą, kūrybiškai atskleisti mūsų visų atsakomybę prieš istoriją, prieš savo protė-

vius. Vytautas Mykolas Almanis– Žiemgalių palikuonis, tvirtai įsišaknijęs savo žemėje darbais ir knygomis.“

V. Almanis gimė 1936 m. rugpjūčio 8 d. Akmenės rajono Viešūčių kaime. Apie 10 metų (1961–1970) gyveno Altajuje, ten baigė Bijsko miškų technikumą ir ėmėsi miškininko darbo. Grįžęs į Lietuvą toliau rūpinosi miškais. 1988m. tapo Kamanų rezervato kolektyvo nariu. Jis yra konkurso „Lietuvos kaimo spindulys“ laureatas. Aktyviai bendradarbiauja spaudoje. Rašo ir leidžia publicistine, nuotykių, kelionių knygas, apysakas, romanus. Pirmoji jų – „Baltųjų vandenų šalyje“ (išspausdinta 1973 m.). Vėliau, 1979 m., skaitytojus pasiekė jo knyga „Per Ulkero žvaigždyną“, 1981m. – „Audra susitelkė Korgone“, 1985m. – „Toli ir arti“, 1992m. – „Už kalnų namai“, 2016m. – „Tolstančios salos“, 2017 m. – „Už ribos“, 2021m. – „Antrasis žemgalių išėjimas“.

*Parengė Konstantinas Simutis
Nuotraukos Ilonos Šilenkovos
(LR Seimo kanceliarija)*

Tarptautinės teatro dienos proga telšiškiai pakvietė į naujo spektaklio premjerą ir į teatrui nusipelnusių aktorių pagerbimą

Parengė Rūta JONIKAITĖ

Fotografas Laurynas KULIKAUSKAS

Spektaklio „Berniukas, kuris nenorėjo užaugti“ reklaminiu plakato fragmentas. Fotografas Šarūnas Jonkus

Šiomet minint Tarptautinę teatro dieną (švenčiama kovo 27 d.) Telšių Žemaitės dramos teatras pagal tradiciją žiūrovus pakvietė į naujo spektaklio premjerą – „Berniukas, kuris nenorėjo užaugti“ (režisierė ir scenarijaus autorė Laimutė Pocevičienė), sukurtą pagal Antuano de Sent-Egziuperi knygą „Mažasis princas“. Šio spektaklio premjeros Telšiuose parodytos kovo 26, 27 dienomis.

Kovo 26-ąją po spektaklio premjeros vyko iškilminga pirmojo atminimo ženklų, nuo šių metų skiriamą teatrui nusipelnusiam žmogui, įteikimo ceremonija bei kitų teatralų pagerbimas. Iškilmių metu teatro direktorius Deividas Rajunčius pirmąjį

Scena iš spektaklio „Berniukas, kuris nenorėjo užaugti“

Telšių Žemaitės dramos teatro įsteigtą atminimo ženklą (autorė juvelyrė Eglė Čėjauskaitė-Gintalė) už kūrybinius pasiekimus ir Telšių teatro tapatybės išsaugojimą įteikė pedagogei, ilgametei Telšių Žemaitės dramos teatro aktorei Liudai Lėverienei. Teatro rėmėjo UAB „Raiška“ įsteigta jaunojo menininko stipendija renginio metu apdovanotas Telšių Žemaitės dramos teatro vaikų ir jaunimo studijos „Savi“ aktorius Dominykas Vaitiekus.

Pratęsta ir jau daug metų šiame teatre gyvuojanti tradicija – Tarptautinės teatro dienos proga teatro II aukšto fojė esančią teatro lentą papildyti lentelėmis su naujai pastatytų spektaklių pavadinimais bei pagerbiant aktorius, kurie Telšių Žemaitės dramos teatre sukūrė 10 ar daugiau vaidmenų, jų nuotraukomis papuošti daugiausiai vaidmenų teatre sukūrusių aktorių portretų galeriją. Šiomet ją papildė teatro programų organizatorės, suaugusiųjų teatro trupės aktorės Aistės Korkadinovaitės-Šiaudkulienės atvaizdas.

Iškilmių metu teatro vadovo, rajono savivaldybės atstovų padėkos žodžiai buvo skirti ir visiems kitiems šiame teatre puikiai dirbantiems, šventę žiūrovams kuriantiems kultūros žmonėms.

Viršuje ir dešinėje – scenos iš spektaklio „Berniukas, kuris nenorėjo užaugti“

Telšių Žemaitės dramos teatro vaikų ir jaunimo studijos „SAVI“ spektaklis „Berniukas, kuris nenorėjo užaugti“ (režisierė ir scenarijaus autorė Laimutė Pocevičienė) – tai šiuolaikiškas kūrėjų žvilgsnis į žmogiškąjį kosmosą, kuriame esminės Antuano de Sent Egziuperi knygoje „Mažasis princas“ deklaruojamos vertybės išlieka tos pačios: viską ištvėrianti meilė, draugystė, atsakomybė, bendravimo džiaugsmas, mokymasis suprasti tai, kas iš tiesų svarbu. Spektaklio centre – istorija apie berniuką, kuris vedamas meilės ir smalsumo mažais žingsneliais eina į pasaulio pažinimą. Veiksmas kuriamas teksto, muzikos, šokio, lėlių teatro elementais, kostiumų detalėmis ir scenografijos pagalba. Spektaklis skirtas visai šeimai, nes juk kiekviename iš mūsų gyvena Mažasis princas ir visiems rūpi klausimas „Ar avelė suėdė gėlę?“.

Spektaklis baigiamas Mažojo princo, kuris tarsi sudvejinamas su autoriumi Antuanu de Sent Egziuperi ir Rožės (rašytojo žmonos Konsuelos) mintimis:

„Mažasis princas: Mudu turime papasakoti savo meilės istoriją.

Rožė: Mudviejų meilė turi drąsinti ir įspėti žmones apie tai, koks sunkus kartais būna gyvenimas.

Mažasis princas: Ji turi parodyti, kad nepaisant dangų siekiančių svajonių ir didelių planų,

Rožė: nepaisant išorinio spindesio ir garbės,

Mažasis princas: nepaisant įtūžio ir naikinimo svarbu tik viena – dviejų mylinčių širdžių ryšys.

Rožė: Atsimenu, kaip tu piešei ir vis ryškėjo jis – mažas tu – mažas berniukas šviesiais plaukais ir raudonu kaspiniu aplink kaklą – Mažasis princas.

Mažasis princas: O tu pastatei prie rašomosios mašinėlės REMNIGTON PUODELĮ SU KARŠTA IR KVAPNIA KAVA.

Mažasis princas: Aš tau dėkingas, kad taip ilgai ištvėrei su tokiu svajokliu ir nuotykių ieškotoju kaip aš.

Rožė: Pamilau genialų „berniuką“, kuris nenorėjo užaugti...

Mažasis princas: Myliu tave, mano rože. Amžinai Tavo – mažasis princas Antuanas“.

(Nukelta į 48 p.)

Iki balandžio 12 d. spektaklis „Berniukas, kuris nenorėjo užaugti“ jau buvo suvaidintas 4 kartus: 3 – Telšiuose ir 1 – Šilutėje, jį pamatė daugiau negu 700 žiūrovų. Visa trupė džiaugėsi, kad Žemaičių sostinėje su kiekvienu spektakliu žiūrovų daugėjo. Jo pasižiūrėti rinkosi įvairaus amžiaus scenos gerbėjai: vaikai, paaugliai, jaunimas, brandaus amžiaus žmonės ne tik iš Telšių miesto, bet ir iš Židikų, Klaipėdos, Telšių rajono gyvenviečių. Po spektaklių jie negailėjo pagyrimo ir padėkos žodžių aktoriams bei kitiems spektaklio kūrėjams. Daugelį žiūrovų spektaklis taip sujaudino, kad kai kurių jų akyse matėsi ašaros.

Kolektyvas planuoja šiemet šį spektaklį parodyti ir Klaipėdoje rengiamame trumpo metro spektaklių festivalyje MEMEL FEST-23, o spalio 2–7 dienomis – Telšiuose vyksiančiame dešimtajame tarptautiniame jaunimo teatrų festivalyje „Teatras – tautos sparnai“.

Viršuje ir dešinėje – scenos iš spektaklio „Berniukas, kuris nenorėjo užaugti“

LAIMA POCEVIČIENĖ:

„Meilė yra klėjai. Žiūrovai pamatė, ką ji suklijavo. Mūsų žinutė – parodyti, kaip reikia saugoti meilę, puoselėti draugystę.“

Kūrybinis procesas buvo gana sudėtingas, bet labai malonus spalvingas ir be galo įdomus. Kiekvieną dienąėjau į darbą kaip į šventę, nes man buvo įdomu, kaip mes tai padarysime, kaip sugebėsime tą žinutę perduoti, ar nebus labai lėkšta... Šiame kū-

rinyje yra labai daug filosofijos, o ją nėra taip paprasta pasakyti, reikia ieškoti metaforų, pauzių, per kurias gebėtum priimti kitą tezę.

Šį spektaklį norėjau skirti savo šviesaus atminimo broliui, parodžiusiam mn kelią į teatrą, bei anūkams. Dėkoju savo teatro šeimai bei žemai lenkiuosi žiūrovams. Dėkoju visiems, su kuriais šį spektaklį kūrėme: teatro direktoriui Deividui Rajunčiui, scenografei Giedrei Slavinskienei, choreografei Inai Levickienei, kostiumų dailininkei Monikai Vasiliauskaitei, grimuotojai Mildai Žvirblytei, šviesų dailininkui Sergejui Simonenko, garso režisieriui Mindaugui Drimbai, fotografui Laurynui Kulikauskui, taip pat ir mūsų šauniesiems aktoriams: Mažąjį princą įkūnijusiam Dominykui Vaitiekui, Rožės vaidmenį sukūrusiai Liepai Akavickytei, Mažojo princo draugę Lapę vaidinusiai Elzei Lukštaitei, scenoje į Gyvatę persikūnijusiai Kamilei Vaitkutei, Tuščiagarbiu spektaklyje tapusiam aktoriui Rolandui Normanui, po tris 3 vaidmenis sukūrusioms jaunosioms aktorėms Alya Chahine (Mama, Geografė, Keliautoja), Ievai Ramačiauskaitei (Sesė, Verslininkė, Rožė iš rožių sodo), Martai Mitkevičiūtei (Pasakotoja, Piliu-

Viršuje ir kairėje – scenos iš spektaklio „Berniukas, kuris nenorėjo užaugti“

lių nuo troškulio pardavėja, Rožė iš rožių sodo) ir kitiems „SAVT“ grupės aktoriams: Sofijai Slavinskytei, Ievai Veselytei, Deimantei Andriuskaitei, Matui Gusarovui, Godai Suslavičiūtei, Gretai Levickaitei ir Andrėjai Stojakovai.

Publikacijoje paskelbtose L. Kulikausko nuotraukose (scenos iš spektaklio „Berniukas, kuris nenorėjo užaugti“) – D. Vaitiekus, L. Akavickytė, E. Lukšaitė, K. Vaitkutė, R. Normanas, A. Chahine, I. Ramačiauskaitė, M. Mitkevičiūtė, S. Slavinskytė, I. Veselytė, D. Andriuskaite, M. Gusarovas, G. Suslavičiūtė, G. Levickaitė, A. Stojakova

„TEATRO stebuklas gimsta tada, kai aktorių išgyvenimai randa atsaką publikos širdyse ir smegenyse...“

Kretingos Egidijaus Radžiaus teatras – vienas seniausių nepertraukiamai veikiančių mėgėjų teatrų Žemaitijoje. Kitų metų gegužės 16 d. bus jau 60 metų, kaip jis žiūrovus pakvietė į savo pirmąjį spektaklį – komediją „Žmoguje pavasaris – meilė“, sukurtą pagal Kazio Sajos „Gerasis dėdė“ ir Popovičiaus „Jis ir ji“ (režisierė Bronislava Elžbieta Tautkutė). Ilgiausiai teatrui, net trisdešimt vienerius metus, vadovavo šią režisierę pakeitęs Lietuvoje mėgėjų teatrų patriarchu vadintas režisierius Egidijus Radžius (1929–2000). Pagerbiant jo atminimą, teatrui 2001 m. suteiktas Egidijaus Radžiaus vardas. 2000 m. teatro vairą perėmė jaunas režisierius ir aktorius Nerijus GEDMINAS. Jį pokalbiui pakvietė Danutė MUKIENĖ.

Augustė Bendikaitė, Emilija Naraškevičiūtė, mimas Aleksas Mažonas, Julija Naraškevičiūtė, Alina Provolovska. Atgijusios metų laikų skulptūros Kretingos dvaro parke prie Kretingos muziejaus. 2022 m. Domyko Miežečio nuotrauka

– *Kaip Jūs apibūdintumėt savo teatro veiklą paskutiniaisiais metais?*

– Visas pasaulis išgyveno keletą sunkių ir keistų metų. Karantinai sustabdė įprastą visiems gyvenimo ritmą ir mus, teatralus, atskyrė nuo žiūrovų. Teatro stebuklas gimsta tada, kai aktorių išgyvenimai randa atsaką publikos širdyse ir smegenyse, kai tu, būdamas scenoje, gali jausti salės alsavimą, girdėti jos juoką ar tramdomas ašaras. Ir jokie nuotoliniai, virtualūs vaidinimai, senų spektaklių įrašai to negali pakeisti.

Labai gaila nutrūkusių repeticijų, abu ruošiami spektakliai – tiek Antano Škėmos „Vienas ir kiti“, tiek Juozo Tumo-Vaižganto „Žemės ar moters“ – jau buvo gerokai pažengę ir artėjo prie premjerų. Po karantinų,

darbas, faktiškai prasidėjo iš naujo, nes vieno spektaklio aktoriai primiršo, kas jau buvo padaryta, o kitame pasikeitė daugiau kaip pusė sudėties – jaunimas baigė mokyklą ir išvažiavo iš Kretingos, kiti susirado naujų pomėgių.

Žinau, kad dalis kitų teatrų kolektyvų bandė repetuoti virtualiai, kiti (buvo ir tokių) rinkosi

Tarptautinės akcijos viešas Nassim Soleimanpour (Iranas) pjesės „Baltasis triušis, raudonasis triušis“ skaitymo renginys (koordinatorių N. Gedminas) Kretingos kultūros centre. Priekyje kairėje – aktorius Antanas Jonaitis, toliau – žiūrovai. 2023 m. Nuotrauka Silvos Samoškienės

slapta, bet mums taip nepavyko, o ir nemanau, kad būtų buvę produktyvu bei naudinga – laikais tos nuomonės, kad teatras yra akimirkos menas, kuris gimsta čia ir dabar. Beje, virtualią kūrybą mes taip pat išbandėme – karantino metu aktoriai įskaitė režisieriaus pasiūlytus tekstus, parinko ar savarankiškai nufilmavo jiems vaizdus ir taip buvo parengtas bei internete paskelbtas visas ciklas video darbų, pavadintų „Polifoniniais skaitiniais“. Juos galime rasti internete adresu <https://www.youtube.com/@kretingos-teatras6969/videos>.

Pasibaigus karantinams, susikoncentravome į spektaklį „Žemės ar moters“, o dabar grįžtame ir prie A. Škėmos pjesės.

Kolektyvas yra išsiilgęs veiklos ir žiūrovų, tad dalyvauja įvairiuose renginiuose, parodų atidarymuose, performansuose. Žodžiu, turime įvairios veiklos ir taip kompensuojame tą prastovų, laiką.

– *Ką iš savo planų, kuriuos turėjote ateidamas dirbti į Kretingos Egidijaus Radžiaus teatrą, Jums pavyko įgyvendinti, ko teko atsisakyti ir kodėl?*

– Praėjusiais metais turėjau, jeigu galima taip sakyti, tiek asmeninę, tiek ir darbo Kretingoje, sukaktis, tai, bent jau pats sau, šiokią tokią ataskaitą galiu padaryti.

Pradėjęs važinėti į Kretingą, gal iš per didelio entuziazmo, gal iš jaunatviško maksimalizmo neįvertinau publikos ir apskritai vietinės teatro bendruomenės konservatyvumo, įsivaizdavau, kad tiesiog trūksta pasiūlos, kad žiūrovas galėtų rinktis. Maniau: jeigu pradėsime statyti ar kvies-

Iš kairės: timitininkas Irmantas Norkus, Diana Jomantaitė-Jonaitienė, Domyka Strakšaitė, Nerijus Gedminas Alfonso Lekavičiaus abstrakčios tapybos parodos atidaryme (meno akcijos „Kita erdvė [3°] Vakarų krantas“ renginys). Kretingos kultūros centras, 2021 m.

Po spektaklio 2020 m. Mažeikiuose vykusiame festivalyje „Invazijos“ Mažeikių „čigonės“ ir A. Čechovo „Jubiliejus“ kūrėjai: Pranas Pikturna, Vida Slavinskė, Nerijus Gedminas, Diana Jomantaitė-Jonaitienė, Antanas Jonaitis, Julija Naraškevičiūtė, Andrius Gaubys, Gerda Saunorienė, Jonas Pakutka. Nuotraukos iš Kretingos Egidijaus Radžiaus teatro archyvo

tis kitokių žanrų bei stilių spektaklius, jeigu auditorija galės susipažinti su šiuolaikiniu teatru, jo atradimais, tai ne tik praplės jos akiratį, bet ir duos postūmį viso miesto kultūros vystymuisi.

Atsimenu, kai visą šią programą išdėsčiau komisijai stodamas į

magistrantūros studijas, iš jos narių sulaukiau ironiškų šypsenų. Ir dabar suprantu, kiek jie, žinodami situaciją mažuose miesteliuose, buvo teisūs.

Pirmieji mano režisuoti spektakliai Kretingoje (V. Slavkino
(Nukelta į 52 p.)

Viršuje ir kairėje – scenos iš A. Čechovo spektaklio „Jubiliejus“ (rež. N. Gedminas). Vaidina: 1. Jonas Pakutka (Banko tarnautojas), Diana Jomantaitė-Jonaitienė (Tatjana Aleksejevna), Pranas Pikturna (Chirinas); 2. P. Pikturna, Vida Slavinskė (Merčiutkina); 3. Antanas Jonaitis (Šipučinas), V. Slavinskė, D. Jomantaitė-Jonaitienė. Kretingos kultūros centras, 2019 m. Valdo Vyšniausko nuotraukos; 4. P. Pikturna, V. Slavinskė MemelFest festivalyje Klaipėdoje 2020 m. Renginio organizatorių nuotrauka

„Blogas butas“, A. Mackaus „Slėptuvė“), nors jau renkantis medžiagą buvo kitokie, bet labai nutolo nuo to, kas buvo suprantama ir įprasta Kretingos žiūrovui. Šaltas dušas buvo K. Ostrausko „Šaltkalvio“ premjera, kuri praėjo beveik visiškoje tyloje, nors spektaklio žanras – absurdo komedija. Kartu su aktoriais svarstėmė, ką ir kur ne taip padarėme, kodėl nesulaukėme tikėtos reakcijos. Tačiau... Po kelių savičių tas pats spektaklis, parodytas Klaipėdos universiteto studentams, atsakė į visus klausimus – juokas salėje netilo nė akimirkai, o dar po kelių mėnesių į kitą pasirodymą specialiai, kaip pats sakė, atvykęs dabar jau a. a. aktorius Ferdinandas Jakšys, artimai bendravęs su pjesės autoriumi,

negailėjo gerų žodžių nei režisieriui, nei atlikėjams.

Panaši situacija buvo ir su „Maru“, sukurtu pagal A. Puškino pjesę. Šis spektaklis, sukėlęs diskusijas Kretingoje, buvo įtrauktas į geriausių sezono mėgėjų teatrų pastatymų Lietuvoje dešimtuką, apdovanotas šventės-apžiūros „Atspindžiai“ laureato diplomu.

Lygiai taip pat ir su teatro festivaliais. Mieste daugiau nei trisdešimt metų rengiama komedijų šventė „Vėinė joukā“. Dar esant gyvam ilgamečiam teatro režisieriumi Egidijui Radžiui kartu su juo buvome pradėję mąstyti ir apie kitokio formato renginį. Šią idėją jau teko įgyvendinti vienam. Meno akcija „Kita erdvė [3°] Vakarų krantas“, prasidėjusi

kaip teatro šventė, išaugo į šiuolaikinio meno pristatymą Kretingoje. Šalia dramos spektaklių joje vyko ir šiuolaikinio šokio pasirodymai, ir klasikinės

(Nukelta į 54 p.)

Scenos iš J. Tumo-Vaižganto spektaklio „Žemės ar moters“ (rež. N. Gedminas). Vaidina: 1. Rolandas Metlovas (Gaidys), Liuda Grikpėdienė (Petrutė); 3. Vida Slavinskė (Gražienė), R. Metlovas, Rolandas Normanas (Rudys). Festivalis „Invazijos“, Mažeikiai, 2023 m. Renginio organizatorių nuotraukos; 2. Rolandas Normanas (Rudys). Tarptautinis teatro festivalis „TEATRAdimai 2022“ Telšiuose. Mindaugo Karaliaus nuotrauka; 4. R. Metlovas, L. Grikpėdienė, antrame plane: L. Jonutytė (Karusė), V. Slavinskė; 5. Stovi R. Normanas, sėdi: R. Metlovas, V. Slavinskė, L. Jonutytė. Festivalis „Gryčios priemenėje“. Tytuvėnai, 2022 m. Alano Augusto Buivydo nuotraukos; 6. L. Grikpėdienė, V. Slavinskė, R. Normanas, R. Metlovas; 7. L. Grikpėdienė, R. Normanas, R. Metlovas, V. Slavinskė, L. Jančauskienė. Klojimo teatro šventė Kruopiuose 2022 m. Nuotraukos Ramūno Ž.

Scenos iš Germano Grekovo ir Jurijaus Muravickio spektaklio „Nepaprasti Julės ir Natašos nuotykių“ (rež. N. Gedminas). Vaidina: viršuje Deimantė Paulė (Julija); dešinėje nuo viršaus: Emilija Naraškeviiūtė (Nataša), Rolandas Normanas (Tardytojas). „Memel-Fest“ festivalis Klaipėdoje 2022 m. Sandros Ivanauskės nuotrauka

bei elektroninės muzikos koncertai, performansai, dailės ir fotografijos parodos, filmų peržiūros. Renginio metu savo kūrybą pristatė nacionalinių ir vyriausybės premijų, Auksinių scenos kryžių laureatai, šalyje bei už jos ribų žinomi menininkai, užsienio šalių atlikėjai. Renginiai vyko ir Kretingos kultūros centre, ir vienuolyne, ir netradicinėse erdvėse – apleistose dirbtuvėse, muziejaus parke, rūsyje. Gaila, bet plačiosios auditorijos dalies tai nesudomino. Pagrindiniai renginių lankytojai buvo gimnazistai bei studentai – naujovėms, kultūriniam švietimui imliausi žiūrovai, bet, kaip tai bebūtų gaila, baigę studijas, dažniausiai išvykstantys į didžiuosius miestus.

Visa tai teko patirti. Tai pats savo darbo metus Kretingoje įvardinčiau kaip nuolatinį balansavimą

tarp to, ko reikia vietai publikai ir ką norėtusi daryti pačiam. Net planuodamas teatro repertuarą porą metų į priekį dėlioju jį taip, kad po rimto spektaklio būtų komedija, po klasikos ar liaudiškos pjesės – šiuolaikinės dramos kūrinys.

Žinoma, negalima teigti, kad žiūrovo skonis nesikeičia. Tiesiog tos permainos vyksta ne taip greitai, kaip įsivaizdavau pradėdamas darbą Kretingos kultūros centre.

– *Kokie spektakliai šiemet yra Jūsų teatro repertuare, kam juose esate patikėję pagrindinius vaidmenis ir kaip jiems sekasi scenoje persikūnyti?*

– Šiuo metu teatro repertuare visiškai parengtas ir „einantis“ spektaklis – Vaižganto „Žemės ar moters“. Jame įsimintinus ir ryškius vaidmenis sukūrė

Julija Naraškevičiūtė, Augustė Bendikaitė, Emilija Naraškevičiūtė, Alina Provolovska, Nerijus Gedminas. Atgijusios metų laikų skulptūros Dvaro parke. Kretingos muziejus, 2022 m. Dominyko Miežečio nuotrauka

teatro veteranai Rolandas Metlovas, Liuda Griepėdienė, Vida Slavinskė, Laima Jančiauskienė. Šalia jų puikiai pritapo Rolandas Normanas ir debiutantė Loreta Jonutytė. Spektaklis yra mėgstamas ir laukiamas tiek festivaliuose, tiek kaimų šventėse – po premjeros per metus jis jau suvaidintas daugiau kaip dvidešimt kartų.

Dar du spektakliai yra „budėjimo režime“, t. y. juos vėl reikėtų repetuoti tam, kad sugrąžintume į sceną. Tai Antono Čechovo „Jubiliejus“ (pagrindinius vaidmenis jame yra sukūrę Antanas Jonaitis, Diana Jomantaitė-Jonaitienė, Pranas Piktorna, Vida Slavinskė) bei Germno Grekovo ir Jurijaus Muravickio „Nepaprasti Julės ir Natašos nuotykiai“, kuriame gražiai atsiskleidė ir į kolektyvą įsiliejo jaunosios aktorės Deimantė Paulė bei Emilija Naraškevičiūtė. Joms tai buvo didelis iššūkis, nes pjesė sunki psichologiškai ir fiziškai, viso spektaklio metu merginos nepalieka scenos. Su tokiu krūviu joms padėjo susitvarkyti mūsų teatro veteranas Stasys Jauga, įtikinamai suvaidinęs Notarą.

Šie spektakliai – liaudiška komedija, klasikinė komedija bei šiuolaikinė drama – parodo, koks įvai-

Emilija Naraškevičiūtė, Julija Naraškevičiūtė ir Augustė Bendikaitė prie režisieriaus Egidijaus Radžiaus portreto. E. Radžiaus žento ir teatro emblemos autoriaus Nerijaus Ermino parodos „Svetainė“ atidarymo ir E. Radžiaus 90-ojo gimtadienio paminėjimas Kretingos kultūros centre (meno akcijos „Kita erdvė [3] Vakarų krantas“ renginys 2019 m.). Andriaus Gaubio nuotrauka

riapūs yra Egidijaus Radžiaus teatro kolektyvas, ir kad tiek aktoriai, tiek režisierius, rinkdamiesi dramatinę medžiagą, nebijo rizikuoti.

– *Ar paskutiniaisiais metais jaučiate, kad Jūsų teatras mieste, rajone yra laukiamas ir reikalingas?*

– Po karantinų buvo klausimas, kaip ir koku būdu pavyks susigrąžinti žiūrovą. Laikui einant po truputį susidomėjimas teatru atgijo, tik gal kiek mažiau mieste, nes Kretingos meno mylėtojai turi didesnę pasirinkimą, negu mažesnių miestelių ir kaimų gyventojai tiek mūsų rajone, tiek ir kaimyniniuose. Ten mes esame laukiami. Jeigu galėtume ir sutiktume važiuoti visur, kur esame kviečiami, tai turėtume po kelis pasirodymus per mėnesį, o

(Nukelta į 56 p.)

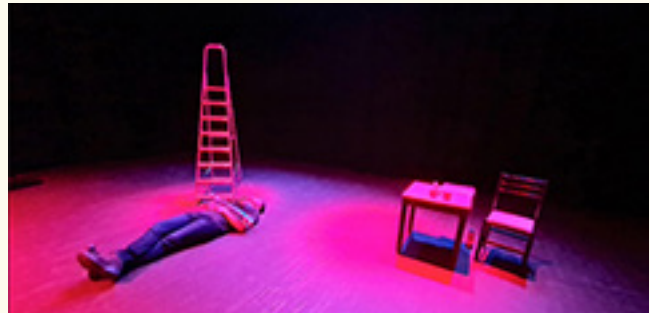
Julijos Naraškevičiūtės nuotraukose viršuje ir dešinėje viršuje: A. Škėmos spektaklio „Vienas ir kiti“ (rež. N. Gedminas) repeticijose 2023 m. Iš kairės: Emilija Naraškevičiūtė (Alė), Dominykas Miežetis (Jurgis), ant rame plane – Julija Train-Serapinienė (Sena moteris); E. Naraškevičiūtė, D. Miežetis

gal ir per savaitę reikėtų vaidinti po keletą kartų.

– *Ar tam, kad teatras sėkmingai gyvuotų, užtenka lėšų, kurias teatrui skiria rajono valdžia? Jei ne, kam jų labiausiai trūksta?*

– Labiausiai lėšų trūksta scenografijai ir kostiumams, kartais ir įrangai. Pavyzdžiui, spektaklyje „Nepaprasti Julės ir Natašos nuotykių“ kringiški turbut vieni iš pirmųjų Lietuvos mėgėjų teatre išbandė multi-video-mapping'ą. Dalį tam reikalingų priemonių teko pasigaminti patiems, dalį pasiskolinti ir išsinuomoti. Kad ir kaip džiugintų dailininko Andriaus Gaubio, video operatoriaus gabar jau a. a. Valdo Vyšniausko, kompozitoriaus Arnaldo Bružo pasiektas darbo rezultatas, labai gaila „dvi-račio išradinėjimui“ sugaišto laiko ir energijos, nes visa tai jau seniai daroma pasaulyje ir tam yra sukurtas reikalinga įranga, o mes jos nusipirkti neturime galimybės.

Rajono valdžia tiesiogiai mūsų teatro nefinan-

Antanas Jonaitis tarptautinės akcijos – viešo Nassim Soleimanpour (Iranas) pjesės „Baltasis triušis, raudonasis triušis“ skaitymo metu (koord. N. Gedminas) Kretingos kultūros centre 2023 m. Silvos Samoškienės nuotrauka

suoja, išskyrus tuos atvejus, kai vykstame gastrolių į užsienį. Lėšas mums skiria Kretingos kultūros centras. Vienu metu buvo sudaryta galimybė rašyti projektus (paraiškas) dėl kolektyvo veiklos finansavimo, bet kažkaip neteko girdėti, kad kažkas iš kolektyvų būtų jį gavęs. Bent jau mūsų paraiška nebuvo patenkinta.

– *Koks Jūsų teatro santykis su Kretingos rajono savivaldybės kultūros centru?*

– Egidijaus Radžiaus teatras yra kultūros centro kolektyvas, kaip ir visi kiti – šokių, folkloro, kapeilos, chorai. Visus mums iškilusius klausimus ir problemas sprendžiame kartu. Teatras kartu su kitais kolektyvais dalyvauja Kultūros centro ir kitų rajono įstaigų organizuojamuose renginiuose, padedame vieni kitiems, dalinamės ta pačia scena, tuo pačiu transportu, konkuruojame dėl finansavimo.

– *Kokius tradicinius renginius organizuojate, kas juose dalyvauja?*

– Režisieriaus Egidijaus Radžiaus sumanyta komedijų šventė „Vėinė joukā“ šiemet įvyko jau trisdešimt pirmą kartą. Joje dalyvauja mūsų bičiū

liai– kitų Lietuvos miestų ir užsienio šalių mėgėjų teatro kolektyvai. Su vienais iš jų – Trakais, Rokiškiumi, Agluonėnais mus sieja sena draugystė. Nauji ryšiai yra užsimezgę su Utenos Kamerinio teatro ir Gedimino Šimkaus teatro „Artyn“, kuris veikia Klaipėdoje, kolektyvais.

Mūsų teatro organizuojama meno akcija „Kita erdvė [3°] Vakarų krantas“ skirta profesionalaus meno – teatro, kino, šokio, dailės – sklaidai.

– *Kas yra didžiausi Jūsų teatro bičiuliai, pagalbininkai, rėmėjai?*

– Žiūrovai, aktoriai ir jų šeimos.

– *Kokie artimiausi teatro planai? Gal kuriate naujus spektaklius, planuojate gastroles ir kt.?*

– Šiuo metu repetuojame du spektaklius – tęsiame karantino nutrauktas jau minėtas Antano Škėmos pjesės „Vienas ir kiti“ (režisierius Nerijus Gedminas) repeticijas ir darbą su aktorais kuriant spektaklį pagal Kazio Sajos kūrybą pradėjo režisierė Kristina Lauciūtė-Dimienė. Po truputį pradėdame ruošti ir respublikinei Dainų šventei.

Šiais metais planuojame dalyvauti tradiciniame Klaipėdos festivalyje *MemelFest*, kurio nuolatiniai dalyviai kartu su šeiminkais bei Klaipėdos žydų bendruomenės teatru „Šatil“ mes esame. Rengiamės vykti ir į menų festivalį „Gedimino 40“, skirtą teatro

Nuotraukoje: stovi Nerijus Gedminas, Arnoldas Bružas, Jonas Pakutka, Deimantė Paulė, Stasys Jauga, Emilija Naraškevičiūtė; sėdi Gerda Saunorienė, Laima Jančiauskienė, Andrius Gaubys. Festivalis „ARTimi“ Anykščiuose 2019 m. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Nerijaus Gedmino archyvo

Nuotraukoje (iš kairės): Laima Jančiauskienė, Rolandas Metlovas, Rolandas Normanas, Liuda Griekpėdienė, Nerijus Gedminas, Vida Slavinskė, Valdas Slavinskas 2022 m. prieš spektaklį Kretingoje. Vitos Urbonienės nuotrauka

pedagogo Gedimino Šimkaus atminimui. Rudenį laukia svarbiausias Lietuvos mėgėjų teatrų renginys – šventė-apžiūra „Atspindžiai“. Na ir, žinoma, jei tik turėsime galimybę, stengsimės apsilankyti visur, kur tik mus kvies.

Dėkoju už pokalbį ir linkiu Jums ir Jūsų kolektyvui sėkmės!

Tretioujē šv. Velīku dėina Vėlniaus Žvierīna Švč. Mergelės Marijės Nekaltuojė prasėdiejėma bažnīčiuo šv. Mėšės bova aukuojemas žemaitėškā

VĒNGALIS Bonipacos

Klēbuons
V. Rapalis

Šiū metu tretioujē šv. Velīkū dėina (balondė 11) i pavakarė gers būrīs Vėlniaus žemaitiu ėr anū prieteliu bova sosėrinkė ī Vėlniaus Žvierīna Švč. Mergelės Marijės Nekaltuojė prasėdiejėma bažnīčė, katruo pagal jau daug metu gīvovjėntė tradicėjė Vėlniaus žemaitiu kultūras draugėjės narīs – iš Plungės krašta kėlės klėbuons Rapalis Vītauts šv. Mėšės aukuojė žmaitėškā.

Par šv. Mėšės klėbuons pasėdžiaugė, ka gėiduo-tė šv. Mėšiū Lėtorgėjuo ėš patiuos Žemaitėjės atvika Kretinguos kultūras cėntra mėšrus ansamblis „Svaja“, vo žemaitėšku šv. Mėšiū mozėka, katra tou pavakarė skombiejė pėrma karta, ī sokūrės ansablė vaduovs kretingėškis kompuozituorios Žilīs Aloīzos.

Sakīdams pamuoksla klėbuons i sosėrinkosius kreipies tuokės žuodės: „*Mes naėiškuokem Puon-dėiva dāktūs, naėiškuokem Kristaus ont križiaus, ku-*

Tretioujē šv. Velīku dėina Vėlniaus Žvierīna Švč. Mergelės Marijės nekaltuojė prasėdiejėma bažnīčiuo koncertavė Kretinguos dainininkā, anū vaduovs A. Žilīs, bovusi Vėlniaus žemaitiu kultūras draugėjės pirmininkė D. Dirgėlienė, bažnīčės klėbuons V. Rapalis, varguonininkė J. Bareikė, Lietovuos Respublikas Seima narė R. Šalašėvičiūtė ėr A. Vinkos, kt. pu če vīkusiu žemaitėšku šv. Mėšiū

Kretinguos kultūros cėntra dainininkā (vaduovs A. Žilīs) pri Vėlniaus Žvierina Švč. Mergelės Marijės nekaltauojė prasėdiejėma bažnīčės varguonu gėid „Žemaitėškas Mėšės“

met ons jau ī prisėkielės. Nu tuo mūsa nusėteikėma ėr priklausa, ar mes švėntam Velīkas kap Velīkas ar kap švėntas Velīkas. Je Velīkas, ta tumet kiaušėnokā, mėšrainėkės, vėsokėi parsėvalgīmā, dar kuokės nuors dvėprasmėškas nuotraukelės, ĩmestas i „Fėisboka“... Švėntas Velīkas ī tousīkės, ka žmuogos gal sau ė kėtėms pasakītė „Puondėivs tėkrā prisėkielė, Puondėivs, katras mon pasakė, kad ī omžėns gīvenėms“. Kumet to ateini pri sava svajuonės kapa i tėn nieka nabrondi, kumet tau dūšie liūdna, ka nuorės žliumbtė, kriukotė, paklauskem savės, a mūsa gīvenėmė Puondėivs ī prisėkielės, a ons dā tabie rūsie oždarīts so mona vėsuokės natėkiejėmās. Vō mums rėk vėsā nadaug. Būkem laimingė, džiaukemuos, keravuokem sava gimta šnekta, nasėgiedīkem anuos, naužmėrškem onon skiepitė jaunėms žmuonėms, melskemuos.... Aloīzos truopnos žmogielis – „Mėšėlės“ parašė. Jau dabā galiesem rimčiau puoteriautė, dabā jau nieks anū nabgalies ėš mūsa atimtė. Nabibūs mūsa gīvenėmė vėitas liūdesiou, būsem laimingė tėkiedamė, ka mūsa Puondėivs ī prisėkielės, ėr žėnuodamė, ka paskotėnis žuodis mūsa gīvenėmė priklausīs Puondėivou“.

Šv. Mėšiuoms pasėbėngos, Kretinguos rajuona Kultūras cėntra mėšraus ansamblė „Svaja“ dainėninkė ėr smokėninkė Domarkātė-Budrienė Nomedā padiekavuojė sosėrinkosėms ož palaiķima ėr šėlta bėndrīstė. Ana prisėpažėna: „Reikiejė atvažioutė i Vėlniu, ka sožėnuotomem, kāp gražė skomb mūsa atlėiktamas „Žemaitėškas Mėšės“. Pu tū žuodiu kretingėškė pakvėitė sosėrinkosius pasėklausītė dā keliū ansamblė „Svaja“ ėr vuokalistu dueta atlėiktamū dainū. Vėsū anū mozėka, kāp ė jau gėrdietas „Žemaitėškas Mėšės“,

Koncertou N. Domarkātė-Budrienė ėr A. Žilīs

sokūrė kolektīva vaduovs kompuozituorios A. Žilīs.

Par koncerta pu aukštās Žvierina bažnīčės skliautās nuskombiejė ansamblė „Svaja“ atlėiktamas dainas „Lelėjės žid“, „Ažuolui“, „Tave ištarsiu“, „Taip dūžta laikas“, „Rugeliai“, N. Domarkātės-Budrienės ėr A. Žilė so ansamblė pritarėmo sogėiduota gėismie „Vienintelis Tu“. Koncerta ožvėršava duets, sodainiavės daina „Gimtinės dangus“ ėr vėsė ansamblietė, klausītuojems paduovėnuojė dā dvė dainas – „Laimės akmenėliai“ ėr „Jazminai vėl žydės“, katra ī skėrta Puondėiva garbė.

Koncertou pasėbėngos, klėbuons V. Rapalis padiekavuojė Kretinguos ansamblė dainininkams, anū vaduovou, mozėkontams ėr pakvėitė švėntiu pruogo žuodi tartė šv. Mėšiuos dalīvavusius tris garbingus žemaitius: bovosė ėlgametė Vėlniaus žemaitiu kultūras draugėjės pirmininkė Dirgėlienė (Juodkātė) Dalė, katrā vaduovaujint mažne prīš 20 metu Vėlniou šv. Mėšės bova pradietas aukuotė žemaitėškā, Lietovuos Respublikas Seima narė Šalašėvičiūtė Rimantė (ana dabā ī Seima žemaitiu gropės pirmininkė), ėr Seima nari Vinku Antana, katras daug kou prisėdiejė, kad kretingėškė torietom galėmībė atviktė ī Vėlniu.

D. Dirgėlienė pasveikėna sosėrinkusius so švėntiem ė vėsėms palinkiejė sveikatas, kontrībės,

(Nukelta i 60 p.)

ištvermies ēr vēskuo, kas ī žmuogou brongiausē. R. Šalaševičiūtē, daug kou gera padariusi 2019 metās organizuojint Žemaitējēs metu pamēnavuojēma Lietovuo, tēp pat pasveikēna vēsus so šv. Velikuom ē pasakē, ka dabā Seima žemaitiu gropie ī 26 narē ēr anēi rūpēnas, ka būtom iteisinta regējuonēnē žemaitiu kalba (šnekta). Seima narīs, bovēs sveikatas apsauguos ministros A. Vinkos kalbiejē garšē ēr emuocingā: „Lietova torem, kad torem žemaitius, kad torem sava Vītauta! Pagrindēnē mūsa jiega – mūsa šeimas, meilē tarp vīra ēr žmuonuos. Gimdikem vākus! Kol torem sava kalba, mes esam mondrē na tiktā cepelinās, bet ēr sava kultūra. Viešpatie, laimink mūsa Žemaitējē ēr tėvīnē Lietova!“ Pu tū žuodiu A. Vinkos sava žemietiu A. Žiliou ēr klēbuonou V. Rapaliou īteikē pu tautēnē Lietovuos vieleva. A. Žilys A. Vinku, Žvierīna bažnīcēs varguonēninkē Bareikē Jūratē ē klēbuona V. Rapali apduovēnuojē leidēnēs, katrūs ī ēšspausdintas pagal ivairiū autoriu tekstus A. Žilē sokortas dainas.

Dainiu Kretinguos kultūras cētra mēšrē ansablē „Svaja“ (vaduovs A. Žilīs) vīrā

Švėntėnė vakara pabaiguo brongėisėms svetems iš Kretinguos sogožiejos i bažnīcēs klēbuonėjė, anėi bova pavaišintė arbata ē kėbėnās, pabėndrava so vėlnėškės žemaitės sava gimtuojuē muotinas kalbo.

Portėgrapėjės Vėngalė Bonipaca

Bėndra žemaitiu, 2023 m. balondė 11 d. dalīvavusiu Vėlniaus Žvierīna Švč. Mergelės Marijės nekaltuojuē prasėdiejėma bažnīčiuo vīkosiuos žemaitėškuos šv. Mėšiuos, portėgrapėjė

Palonguos folkluora ansamb-
lis „Mėguva“ 2002 metās.

Sėndrauskė Ada portrėgrapėjė

Palonguos paplūdimie.
Mekuškienės Eglės portėgrapėjė